

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Psychosociální dopady rozpadu rodiny na její členy

Bakalářská práce

Autor: Nicola Mejstříková
Studijní program: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.
Oponent práce: Mgr. Petr Macek, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Nicola Mejstříková

Studium: P21P0234

Studijní program: B0923A190001 Sociální patologie a prevence

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Psychosociální dopady rozpadu rodiny na její členy**

Název bakalářské práce AJ: Psychosocial Effects of Family Breakdown on its Members

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá charakteristikou současných českých rodin, jejich rozpadavostí a problematikou neúplných rodin. Práce se dále věnuje psychosociálním dopadům na aktéry neúplných rodin, které vznikly především absencí jednoho z partnerů. Teoretická část charakterizuje současnou rodinu, její funkce a problémy. Cílem empirické části práce je zjistit, s jakými psychickými a sociálními dopady rozpadu rodiny se rodiče a jejich děti setkávají. Jako metody je využito dotazníkového šetření, jehož respondenty jsou žáci středních škol a studenti vysokých škol.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. 1052 s. ISBN 728-80-257-0807-1.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2. vydání. Praha: Grada, 2016. 254 s. ISBN 978-80-247-5326-3.

KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 246 s. ISBN 978-80-7435-544-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. upravené vydání. Praha: Slon. 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012. 219 s. ISBN 978-80-262-0217-2.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Oponent: Mgr. Petr Macek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 28.2.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce prof. PhDr. Blahoslava Krause, CSc. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne:

.....
Nicola Mejstříková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu prof. PhDr. Blahoslavovi Krausovi, CSc. za trpělivé a odborné vedení, cenné připomínky a pomoc při zpracování bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat PaedDr. Martinu Knytlovi, MBA, MCS za odborné konzultace k výzkumnému šetření. Mé poděkování patří také všem zúčastněným respondentům za vhléd do jejich soukromí a participaci na dotazníkovém šetření.

Anotace

MEJSTRÍKOVÁ, Nicola. *Psychosociální dopady rozpadu rodiny na její členy*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. 62 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá psychosociálními dopady rozpadu rodiny na její členy, přičemž klade důraz na osamocené rodiče a jejich děti. Teoretická část se zaměřuje na rodinu jako sociální skupinu, zkoumá její funkce, typologii a popisuje současnou českou rodinu. Hlavní pozornost této části je věnována psychosociálním dopadům neúplné rodiny na osamocené rodiče, aspektům výchovy jedním rodičem a psychosociálním dopadům na děti z neúplných rodin. Na úvod jsou popsány běžné dopady na členy neúplných rodin po jejím vzniku, jež jsou dále ověřeny pomocí zahraničních i českých výzkumů a monografií. Empirická část se opírá o kvantitativní přístup, využívající dotazníkovou metodu pro zjištění prevalence psychosociálních dopadů na děti v důsledku rozpadu rodiny.

Klíčová slova: rodina, rodiče, děti, neúplná rodina, psychosociální dopady, rozpad rodiny

Anotation

MEJSTŘÍKOVÁ, Nicola. *Psychosocial Effects of Family Breakdown on its Members*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2024. 62 pp. Bachelor Thesis.

The bachelor's thesis is dealing with the psychosocial effects of family breakdown on its members, with a particular emphasis on single parents and their children. The theoretical part focuses on the family as a social group, examining its functions, typology, and describing the contemporary Czech family. The main attention of this part is devoted to the psychosocial impacts of one-parent families on single parents, aspects of single-parent upbringing, and the psychosocial impacts on children from incomplete families. The introduction describes common effects on members of incomplete families following their formation, which are further verified by foreign and Czech researches and literature. The empirical part is dealing with a quantitative approach, utilizing a questionnaire method to determine the prevalence of psychosocial effects on children as a result of family breakdown.

Keywords: family, parents, kids, one-parent family, psychosocial effects, family breakdown

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod	9
1 Rodina jako sociální skupina	10
1.1 Funkce rodiny	12
1.2 Typologie rodiny.....	15
1.3 Současná česká rodina	19
2 Psychosociální dopady neúplné rodiny na děti a jejich rodiče	22
2.1 Psychosociální dopady neúplné rodiny na osamocené rodiče	22
2.2 Psychosociální dopady neúplné rodiny na děti.....	25
3 Průzkum psychosociálních dopadů neúplné rodiny na děti	28
3.1 Strategie šetření.....	28
3.2 Charakteristika sběru dat, výzkumného souboru a použité metody šetření	30
3.3 Analýza a interpretace výsledků	33
3.4 Shrnutí výzkumného šetření	47
Závěr	50
Seznam použitých zdrojů	51
Seznam objektů	57
Příloha.....	58

Úvod

Psychosociální dopady neúplné rodiny jsou všechny vnitřní i vnější změny, které se odehrávají v životě jedince po jejím vzniku. Na psychické úrovni můžeme hovořit o změnách v emocionálních reakcích, tedy smutku, úzkosti nebo pocitech ztráty a osamění. Na sociální úrovni mohou mít tyto dopady vliv na to, jak jsou jednotlivci schopni navazovat a udržovat vztahy a jak fungují v různých prostředích, jakým je například škola nebo pracoviště. Jinými slovy se jedná o změny v citění, myšlení a jednání jednotlivce, jehož dosavadní život byl otřesen vznikem neúplné rodiny.

Zkoumání psychosociálních dopadů neúplných rodin je klíčové pro pochopení a řešení mnoha výzev, kterým tito jedinci čelí. Tím, že se zaměříme na jejich potřeby a pohodu v průběhu a po rozpadu rodiny, můžeme přispět k jejich dlouhodobému zdraví a štěstí. Rodinné prostředí je primárním místem socializace, identity, hodnot a vzorců chování. Pro děti, stejně jako pro jejich rodiče, může rozpad rodiny znamenat nejen okamžitou změnu životní stability, ale také může dlouhodobě ovlivnit sebevědomí, akademický výkon či kariéru, životní přístup a hodnoty, pohled na vztahy a rodičovství, psychickou odolnost a v neposlední řadě také zdraví a životní návyky, jež mohou být ohrožené rizikovým chováním jako formou obranného mechanismu vůči stresu.

Tato práce se zabývá psychosociálními dopady neúplné rodiny na její členy, tzn. nejenom na děti, ale i jejich rodiče, kteří si prošli rozvodem nebo rozchodem. O těchto dopadech je dle mého názoru podstatné hovořit právě i s ohledem na prožívání rodičů, jelikož dopad této události může mít vliv na jejich psychickou pohodu, což se může projevit ve způsobu výchovy i ve vztahu k dětem. Je též důležité si uvědomit, že pokud v tomto kontextu mluvím o „dětech“, máme na mysli potomky svých rodičů, jimiž jsou bez ohledu na věk do konce svého života, nikoliv „dětí“, jak je upravuje zákon, tzn. osoby mladší 18 let, což je v souladu s mezinárodními standardy, například s Úmluvou OSN o právech dítěte.

Cílem bakalářské práce je na základě odborných zdrojů definovat rodinu, její funkce a druhy, popsat současnou českou rodinu a problematiku rozpadavosti. Cílem práce je také aplikace zjištěných poznatků na výzkumné šetření zaměřené na děti z neúplných rodin. Bakalářská práce může být přínosná nejenom pro lepší orientaci v pojetí rodiny a dopadech jejího rozpadu, ale i pro lepší pochopení výzev, s nimiž se členové neúplných rodin setkávají, což může vést k vytváření lepších podpůrných systémů a zvyšování veřejného povědomí o této důležité problematice.

1 Rodina jako sociální skupina

V dnešní chaotické době je velmi náročné definovat pojem *rodina*. Rodina, ostatně jako většina dalších sociálních skupin, se proměňuje v čase a pod tlakem společnosti. Rodina vždy reflektovala stav společnosti. Rychle se měnící svět posledních třiceti let vytváří nové a složitější výzvy každý den, kterým musí čelit nejenom rodina, ale i celá společnost. Objevují se stále nové názory na různá sociologická témata a je nevyhnutelné, aby se tyto překotné změny dotkly i této sociální skupiny. Tyto změny společnosti vytvářejí nové pohledy na sociologická témata, včetně dříve na první pohled snadno popsatelných sociálních uskupení.

Pokud bychom se chtěli na rodinu podívat objektivním právním pohledem, není to možné. České právo, konkrétně rodinné právo v občanském zákoníku, rodinu nedefinuje. Pouze obsahuje ustanovení týkající se různých aspektů rodinného života, jako jsou manželství, rodičovství, péče o děti a majetkové vztahy mezi manžely (§ 655–975 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

Sociologické slovníky rodinu definují jako skupinu osob spojenou manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adopcí, které tvoří jednu domácnost a jsou spolu ve vzájemné interakci. Obvykle jsou to manželé, rodiče, děti a sourozenci. Dle Jandourka jde nejčastěji jde o dva manžely, kteří pocházejí z různých rodových linií a nejsou spolu pokrevně příbuzní. Tento typ rodiny je znám jako nukleární rodina (2012. s. 194–195) nebo jako původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce biologického druhu a výchova potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje (Petrušek, 1996, s. 940).

Autorka Vágnerová hovoří o rodině jako o místě, kde se dítě naučí posoudit, zda je svět dobrý, nebo zlý, protože rodina je podle ní jakýmsi zjednodušeným a zmenšeným modelem světa, jehož je dítě součástí (2021). Sobotková definuje rodinu jako systém čili soubor částí a vzájemných vztahů mezi nimi. Rodinné systémy jsou organizačně složité, vytvářejí spletité sítě vzájemně propojených vztahů, jsou otevřené, adaptabilní a jsou to také systémy průběžných výměn informací (2012, s. 24–25).

Anthony Giddense ve své publikaci rodinu definuje jako skupinu osob spojených přímým příbuzenstvím, jejíž dospělí členové a členky na sebe berou zodpovědnost za děti (2013, s. 309). Autor nedefinoval rodinu jako soužití muže, ženy a jejich dětí, vyhýbá se tím specifikací pohlaví, nicméně poněkud diskutabilní je upřesnění „přímé

příbuzenství“, ze kterého jako by vycházelo, že např. rodina vzniklá osvojením není rodinou v pravém smyslu.

Jak ale můžeme definovat rodinu jako soužití muže a ženy a jejich potomků, když dnes vznikají rodiny s homosexuálními rodiči? Jak můžeme rodinu označovat za soužití dvou rodičů a jejich dětí, když existují neúplné rodiny anebo rodiny s rodiči, kteří žijí v polyamorním vztahu? Jak také můžeme v současné době, charakteristické individualismem, tvrdit, že rodina je základní ekonomickou jednotkou či snad základem státu? A můžeme si dovolit tvrdit, že dva milující se partneri, kteří spolu žijí bez potomků, rodinou nejsou? Jak rodinu objektivně definovat, když každý pochází z nějaké, která je jedinečnou výchozí jednotkou, jež každému vytváří subjektivní pohled na rodinné vztahy? Právě moderní doba dává prostor vzniku nových rodinných modelů, v nichž hlavní roli nemusí nutně hrát výhradně pokrevní svazky a rodina již nemusí ctít ani klasický typ partnerského soužití muže se ženou. Jak napsal Kramer: „*Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být používán pojem rodina, i když jde o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.*“ (1980, s. 44).

Nejenom výše zmíněné definice rodiny se vzhledem ke změnám společnosti a novým typům soužití mohou zdát zastaralé či nepřesné. Během XXVII. ročníku mezinárodní vědecké konference Socialia Univerzity Hradec Králové proběhla panelová diskuse na téma „Sociálně pedagogická analýza rodiny“. Její účastníci byli požádáni, aby se pokusili definovat současnou rodinu. Ředitel organizace Semiramis, z. ú. popsal rodinu jako dynamický systém velmi náročných vztahů, které se musí přizpůsobovat současné složité, rychle se měnící společnosti a jenž stojí na bio-psycho-sociálně-spirituálních vazbách (Zavadil, 2023, konference Socialia 2023). Psycholožka organizace Nomia, z. ú. je toho názoru, že rodina je jedinečná buňka, plná vzájemně propojených vztahů, pohybující se v prostředí, ve kterém se musí vyrovnávat s různými tlaky a výzvami, jež musí aktivně překonávat (Eliášová, 2023, konference Socialia 2023). A podle profesora sociální pedagogiky na UHK Krause je rodinou malá sociální skupina, složená z jedinců různého pohlaví a věku, kteří jsou na sobě závislí a kteří jsou zaměřeni na uspokojování základních biologických, psychických a sociálních potřeb (2023, konference Socialia 2023). Výsledkem jsou tři formulace, které považují za nadčasové a odpovídající dnešní společnosti, nicméně bychom měli mít na paměti, že překotné tempo proměn společnosti a životních standardů je tak rychlé, že je možné, že ani tyto definice nebudou za pár let úplně dostatečně vymežující.

1.1 Funkce rodiny

Funkce rodiny jsou pojmy, které vystihují, co by rodina měla plnit pro její správné fungování. Jejich vzájemné propojení napomáhá ke zlepšení rodinného soužití a působení uvnitř i mimo rodinu. V dnešní době ale některé funkce rodina není schopna plnit nebo je plní pouze částečně. Rozpoznání a důkladné pochopení funkcí rodiny v rámci sociálního a kulturního kontextu představuje klíčový prvek pro hlubší zkoumání struktury společnosti a formování jedinců. Funkce rodiny nejenže překračují rámec pouhé biologické jednotky, ale také hrají nezastupitelnou roli ve formování identit jednotlivce a jeho sociální interakce. Skrze systémový přístup se snažíme vhlédnout do role rodiny jako klíčového sociálního aktéra, jehož fungování nejen ovlivňuje jednotlivce prostřednictvím procesu výchovy, poskytováním emocionální podpory a předáváním kulturního dědictví, ale má také širší dopad na celou společnost.

Matoušek uvádí, že rodina je pro každého jedince první společenskou skupinou, se kterou se setkává již na počátku svého života. Rodina je místo, kde se jedinec učí nejrůznějším dovednostem a žádoucím způsobům chování, které bude v interakci s ostatními jedinci užívat během celého života. Je to právě rodina, která plní řadu důležitých funkcí, které nemůže žádná jiná instituce nahradit v jejich plné míře (1997). Lze tedy říci, že rodina je primárním činitelem socializace.

Kategorizace a pojmenování jednotlivých funkcí rodiny nejsou zcela jednotné, proto pro vzájemné doplnění uvádím pohledy Dunovského (1999), Buriánka (2003) a Krause (2008), které se shodují na čtyřech základních funkcích: biologicko-reprodukční, ekonomické, socializačně-výchovné a emocionální. Procházka (2012) dále tyto čtyři typy doplňuje o funkci rekreační a zabezpečovací.

Biologicko-reprodukční funkce

Z biologického pohledu je rodina způsob, jakým lidstvo zajišťuje svoji reprodukci a setrvání mezi živočišnými druhy. Péče o dítě a rodinné společenství jsou pro lidstvo nutností a bez ní by nepřežilo. Během vývoje tato biologická a přírodní nutnost nabyla podobu mravní zákonitosti (Hintnaus, 1998, s. 1). Tato funkce zajišťuje uspokojování sexuálních potřeb a plození potomstva. Pro rodinu je jedním z nejobvyklejších a nejpříjemnějších důvodů pro existenci (Buriánek, 2003, s. 102). Tyto potřeby se samozřejmě mohou uplatnit i mimo rodinu, avšak pouze v ní nabývá svůj plný význam. Nejde jen o to přivést na svět dítě, ale také mu zabezpečit podmínky potřebné pro život

a další jeho vývoj (Dunovský a kol., 1999, s. 92). Biologicko-reprodukční funkce je významná jak pro společnost jako celek, tak i pro jedince, kteří rodinu tvoří. Pro svůj zdárný rozvoj společnost potřebuje stabilní reprodukční základnu. I proto je v jejím zájmu, aby se rodil takový počet dětí, který tyto perspektivy naplní (Kraus, 2008, s. 81).

Ekonomicko-zabezpečovací funkce

Rodina spolu hospodaří a je vymezena jako výrobní subjekt k zajištění dostatku prostředků k jejímu životu, dříve byla tato funkce významnější než nyní, slabší členové byli odkázáni plně na pomoc produktivnějších členů rodiny (Buriánek, 2003, s. 102).

Tato funkce rodiny zahrnuje množství aspektů. Rodina je chápána jako význačný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. Její členové jsou zapojeni do výrobní i nevýrobní sféry v rámci výkonu daného povolání a současně se sama rodina stává významným spotřebitelem, na kterém je závislý trh (Kraus, 2008, s. 81–82).

Rodina by měla materiálně zajistit všechny členy rodiny. Jedná se nejenom o náklady spojené s plnohodnotným bydlením a stravováním, ale postupně přechází do oblasti sociální, duševní až duchovní. Má tedy v nejšířším pojetí také poskytovat svým členům životní jistoty (Dunovský a kol., 1999, s. 93).

Neodmyslitelnou pragmatickou součástí zakládání rodiny je vyživovací povinnost stanovená v občanském zákoníku: „*Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost v rozsahu, který oběma zajišťuje zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň. Vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti dítěte i rodičů*“ (§ 697 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). „*Předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost*“ (§ 910–923 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

Socializačně-výchovná funkce

Jedná se o funkci zajišťující výchovu, vzdělávání, předávání kulturních hodnot a formování životního stylu. V rodině dochází ke kulturnímu přenosu hodnot, tradic a zvyků. Velice významné je osvojení jazyka, který je prostředkem symbolické komunikace. Prostřednictvím rodiny jsme zapojeni do komunity a do sociálních sítí (sousedství, přátelé). Rodina zajišťuje jedinci i jeho základní sociální začlenění, na počátku životní dráhy ho vybavuje jistým sociálním statutem (příslušnost ke třídě, vrstvě, etnické skupině). Jedince provází prakticky po celý život, i když jde o různé věci v jednotlivých fázích životního cyklu (Buriánek, 2003, s. 102–103).

Těžištěm této funkce je v podstatě ochrana a prosazování dětských práv, tak jak jsou obsaženy v Úmluvě o právech dítěte (Dunovský a kol., 1999, s. 93).

Kraus hovoří o tom, že rodina je první sociální skupina, která dítě učí přizpůsobovat se životu a osvojovat si základní způsoby a návyky chování běžné ve společnosti. Klíčovou úlohou socializačního procesu v rodině je příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života (2008). Dnes je ovšem třeba zdůraznit, že nejde vždy o výchovu a vzdělávání dětí praktikovanou rodiči, ale i o působení mladší generace na starší (např. způsob zacházení s moderními komunikačními prostředky).

Emocionální funkce

Zde podle Buriánka hovoříme o velmi významné, jedinečné a nezastupitelné funkci, sloužící k uspokojování citových potřeb, zajišťující podporu, jistotu a uznání, sdílení zážitků, potřebu důvěrnosti a společné budoucnosti (2003).

Taktéž Kraus zdůrazňuje nezastupitelnost této funkce. Reprodukce může probíhat i mimo nukleární rodinu, materiální zajištění lze také do jisté míry suplovat jinými institucemi, a jestliže selže výchova, vzdělávání a socializace jedince v rodině, můžeme se o nápravu pokusit formou ústavní výchovy. Nicméně žádná jiná instituce nedokáže vytvořit podobné potřebné citové zázemí, naplněné pocitem lásky, jistoty a bezpečí (2008). Proto je tato funkce v rodině vázána na plně rozvinutého jedince, zralého, odpovědného, pro něhož citový vztah není jen něčím chvilkovým, ale je trvalou bází jistoty a citovým zázemím pro všechny její členy (Dunovský a kol., 1999, s. 93).

Rekreační funkce

Běžné rozdělení funkcí rodiny doplňuje Procházka o funkci rekreační (regenerační). Na smysluplné využívání volného času dítěte v rodině je nahlíženo jako na důležitý a pozitivní aspekt výchovy. Způsob trávení volného času i společnost, ve které dítě volný čas tráví, působí na formování osobnosti dítěte (2012, s. 110).

O volnočasových aktivitách mluví i Kraus: „*Rodina je i institucí, která by měla pamatovat na rekreaci, relaxaci a zábavu. Aktivita tohoto typu se týká všech členů rodiny, ale pro děti mají význam největší. Jak rodina plní tuto funkci, se projeví např. v tom, do jaké míry tráví všichni členové rodiny pohromadě svůj volný čas, jakým zájmovým činnostem se věnují, jakým způsobem tráví dovolené apod.*“ (2008, s. 83).

Zaopatřovací funkce

Cílem zaopatřovací, nebo též pečovatelské a ochranné funkce, je dle Procházky zabezpečení a zajištění potřeb (biologických, hygienických, zdravotních) u všech členů rodiny, tj. i u rodiny širší, nejen nukleární. Rodina plní tuto funkci se stará o příslušníky rodiny, kteří mají různé speciální potřeby a vyžadují péči nebo pomoc (2012, s. 110). Ochranná funkce spočívá ve vytvoření faktického zázemí, rodina je vždy konkrétním prostorem, ve kterém může každý její člen najít fyzické útočiště a emocionální přijetí. Ještě před rokem 1989 přejímal u nás tuto funkci zčásti stát ve formě důchodového a nemocenského pojištění, domovů důchodců, léčeben pro dlouhodobě nemocné, ozdravoven, povinných preventivních prohlídek, očkování apod. Nicméně po roce 1990 je rodina znovu na této funkci více zainteresovaná a očekává se od ní větší spoluúčast na jejím plnění (Kraus, 2008, s. 82).

1.2 Typologie rodiny

Rodinu je možné dle mnoha autorů rozdělit na mnoho typů podle různého pohledu na konkrétní problematiku. Mezi nejčastější rozdělení patří: rodina nukleární a rozšířená, orientační a prokreační, úplná a neúplná a rodina funkční a dysfunkční.

Rodina nukleární, rozšířená, orientační a prokreační

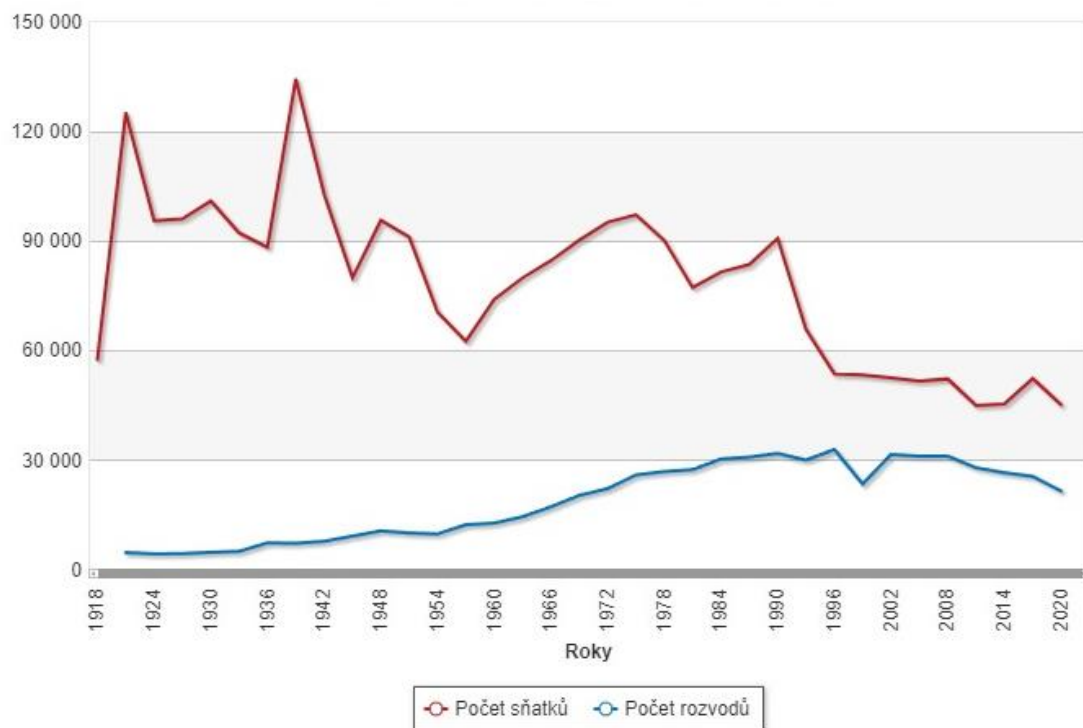
Rodina *nukleární* (také základní, jádrová, atomární nebo manželská) se skládá z rodičů a jejich dětí, žijících v jedné domácnosti. Tento pojem zavedl Talcott Parsons, podle kterého byla tato rodina definovaná především strukturovanými rolmi. Muži plnili v rodině instrumentální roli především formou zabezpečování rodiny a ženy měly roli expresivní (emocionální péče o dítě a jejich výchova) (1955, s. 45–46). Podle Jandourka se jedná o individualistickou, dezintegrovanou a především městskou rodinu, která vznikla jako důsledek upadajícího vlivu tradičního systému příbuzenství. Rodinu nukleární doplňuje širší příbuzenstvo, mluvíme tak o rodině *rozšířené*, která zahrnuje prarodiče, strýce a tety, bratrance a sestřenice atd. (2012, s. 196).

Orientační (primární) rodina je ta, ve které se jedinec narodil a ve které vyrůstá (Jandourek, 2012, s. 196). Průcha hovoří o důležitosti soužití v této rodině především kvůli socializaci a výchově jedince k samostatnému životu (2009). *Prokreační* (sekundární) rodinou se myslí taková rodina, kterou jedinec sám zakládá. Jandourek hovoří o rodině, kterou jedinec zakládá zpravidla uzavřením manželství, nicméně

vzhledem ke klesající sňatečnosti je tato definice nepřesná (2012, s. 196). Prokreační rodina je typická změnou jedincových sociálních rolí, z vychovávaného se stává vychovávající. Na tuto roli má přímý vliv rodina orientační, jelikož z ní jedinec často přejímá výchovný styl, vzory partnerských interakcí a další (Matoušek, 2003).

Rodina úplná, neúplná a doplněná

Současná doba vyžaduje nový pohled na rodinné uspořádání. Se zvyšující se rozvodovostí či vztahovou rozpadavostí (viz. obrázek 1, ČSÚ, 2024, online) hovoříme čím dál tím více o neúplných rodinách a rodičích samoživitelích, což vede ke zvýšenému počtu dětí vychovávaných pouze jedním z rodičů. Možný hovoří o tom, že česká populace ve svém rozvodovém chování sleduje zhruba vzorce chování typické pro celou Evropu a v širším slova smyslu pro celou západní civilizaci (2002, s. 176). *Demografická ročenka České republiky* uvádí, že v roce 2022 proběhlo 19 846 rozvodů manželství, ve kterém bylo celkem 11 468 nezletilých dětí; zbylých 8 378 manželství neobsahovalo vůbec žádné, nebo žádné nezletilé děti (ČSÚ, 2023, online).

Obrázek 1: Počet sňatků a rozvodů v České republice od roku 1918 do roku 2020.

Zabýváme-li se *úplnou rodinou*, lze ji definovat stejně jako pojem *rodina*, jehož problematickou definici zmiňuji výše. Podle Matějčka a Dytrycha jsou rodiči ti, kdo se podílejí na osudu dítěte, ti, kdo s ním sdílí svůj čas, své starosti a sny. Z této perspektivy

dítě považuje za své rodiče ty, kteří mu dávají otcovskou a mateřskou lásku, i když nemusí být jejich vlastní (1994, s. 16).

Rodinou neúplnou rozumíme stav, kdy jeden z partnerů v rodině chybí a s dítětem (dětmi) zůstane pouze jeden rodič. Absence jednoho rodiče může být zapříčiněna úmrtím, uvězněním, rozvodem nebo rozchodem rodičů nebo stavem, kdy se dítě již do neúplného rodinného prostředí narodilo, tzn. rodiče společně nežili již při narození potomka. Dle Českého statistického úřadu bylo v roce 2019 v České republice 181 671 neúplných rodin (ČSÚ, 2020, online). V průměru patří tyto rodiny v současných společnostech k nejchudším skupinám. I přes zvyšující se rozvodový „trend“ mnoho matek samoživitelek či otců samoživitelů, ať už kdy žili v manželství, či nikoliv, stále čelí společenskému nesouhlasu i ekonomické nejistotě. Nicméně dřívější stigmatizující označení jako „opuštěné ženy“, „rodiny bez otce“ a „rozvrácené rodiny“ jsou na ústupu (Giddense, 2013, s. 328).

Rodina funkční, problémová, dysfunkční a afunkční

Funkčnost či nefunkčnost rodiny se podle Šafránkové (2019) odráží na složení, stabilitě, osobnostním charakteristikám jednotlivých členů rodiny a také při zajištění péče o dítě i ostatní členy rodiny. Na tomto rozdělení se shoduje vícero autorů: Dunovský (1995), Fischer a Škoda (2024), Gillnerová, Kebza a Rymeš (2011) a Kopecká (2015).

Fischer a Škoda označují *funkční rodinu* za rodinu, v níž je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch (2024). Kopecká říká, že v této rodině jsou naplněny všechny funkce (tj. biologicko-reprodukční, ekonomická, socializačně-výchovná a emocionální) a dodává, že dítěti je zajištěn dobrý vývoj i výchova a mezilidské vztahy jsou kvalitní. Rodiče s dětmi tráví volný čas, mají společné zájmy, komunikují, záleží jim na začlenění dítěte do společnosti i na jeho úspěšné budoucnosti (2015). Sobotková charakterizuje zdravé rodinné fungování třemi principy, kterými jsou soudržnost, adaptabilita a komunikace. Mezi členy funkční rodiny probíhá rodinná intimita, blízkost, sounáležitost, ale také patriční nezávislost a samostatnost. Rodina je schopna přizpůsobit se proměnlivým životním nárokům a potřebám. V případech, kdy situace vyžaduje změnu fungování či životního stylu, je rodina ochotna k tomu přistoupit. Rodinná atmosféra, řešení problémů i plánování změn souvisejí se způsobem komunikace v rodině (2012). Dle Dunovského tvoří funkční rodiny až 85 % populace (1995).

Kopecská (2015) se shoduje s Fischerem a Škodou (2024): v *problémové rodině* je výskyt určitých potíží a poruch některých nebo všech funkcí, které ale nejsou tak velkého rázu, aby ohrožovaly vývoj dítěte či fungování rodinného systému. Rodina je schopna buď situaci vyřešit sama, za menší pomoci okolí, nebo jednorázové či krátkodobé pomoci nějaké instituce či orgánu, kterým je nejčastěji Orgán sociálně právní ochrany dětí. Příkladem rodin, které se nachází v problémové situaci, mohou být matky po rozvodu manželství, které tíží ekonomická situace, nezaměstnanost v rodině nebo dlouhodobá nemoc některého člena rodiny. V populaci se vyskytuje okolo 12–13 % problémových rodin (Dunovský, 1995).

Dysfunkční rodina je chápána jako „Rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte“ (Gillnerová, Kebza, Rymeš a kol., 2011, s. 117). Kopecská zdůrazňuje, že dysfunkční rodina neplní žádnou funkci a není schopna zajistit potřeby dětí. Za dysfunkční znaky můžeme považovat závislost jednoho nebo obou rodičů na návykových látkách, neplnění ekonomického zabezpečení rodiny, fyzické či psychické násilí páchané nejenom na dítěti (dětech), ale např. i na jednom z rodičů, extrémní autoritářská výchova aj. (2015, s. 48). Dunovský uvádí, že rodina své problémy již řešit neumí, často proto dochází k tzv. sanaci zvenčí. V případě dysfunkčních rodin je také často řešen problém, zda rodinu ještě institucionálně podporovat, či zda přistoupit k některému z radikálnějších řešení, jako je např. zbavení rodičovských práv. Dysfunkční rodiny se v populaci vyskytují cca ve 2 % (1995).

V případě *afunkční rodiny* se v rodinném prostředí vyskytují poruchy tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažně škodí, nebo ho dokonce ohrožuje v samotné existenci“ (Fischer, Škoda, 2024, s. 192). Dle Dunovského je těchto rodin v populaci zhruba 0,5 % (1995). Kopecská udává, že tato rodina neplní ani základní funkce a úkoly (2015, s. 48). V tomto případě je nutný okamžitý zásah a umístění dítěte do prostředí mimo rodinu. „Sanace takové rodiny je bezpředmětná a zbytečná; jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z této rodiny a umístit do rodiny náhradní či do ústavní péče“ (Gillnerová, Kebza, Rymeš, 2011, s. 117). Náhradní rodinnou péči upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a mezi její formy jsou dle zákona č. 89/2010 Sb., občanského zákoníku, řazeny následující: osvojení, svěření do péče jiné osoby, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu a poručenství (§ 794–795 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

1.3 Současná česká rodina

Rodina představuje sociální skupinu, která prošla a prochází vlastním vývojem, a to v souladu se společensko-politickými a kulturními změnami. Rodina přímo i nepřímo reflektuje stav společnosti a podmínky, které pro ni společnost vytváří (Kraus, 2015, s. 19). Mühlpachr říká, že současnou společnost charakterizují dva obecnější pojmy: *individualismus* a *dynamismus*. *Individualismus* narůstá v současné době až do nevyvážené touhy po osobní svobodě, individuálních lidských právech a ekonomickém sobectví. *Dynamismus* můžeme v tomto kontextu chápat jako tendenci společnosti k samovývoji. Dynamika a prudký vývoj 20. století s sebou strhává i tradiční uspořádání rodiny (2008). Tyto dva jevy vedou k destabilizaci tradiční rodiny a charakterizují rodinu současnou, protože, jak již bylo řečeno, rodina reflektuje stav společnosti.

Jelikož v této kapitole budou uváděny pojmy jako tradiční, moderní a postmoderní rodina, pro účely představení si základních hodnot jednotlivých rodinných uspořádání v minulosti, uvádím srovnávací tabulku dle Možného (2011, s. 23).

	Tradiční rodina	Moderní rodina	Postmoderní rodina
Struktura	široká, vícegenerační	nukleární, manželská	variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	ekonomický	ekonomický, sociální, kulturní	sociální, kulturní
Legitimizace	sex, děti	děti	nelegitimizuje
Role	komplementární, hierarchizované	segregované, komplementární	individualizované
Funkce	univerzální	pečovatelské, statusotvorné, citové	citové
Autorita	otec	otec-matka, funkčně segregované	individualizovaná, slabá
Reprezentace diskurzu	náboženská, tradiční	občanská	masmediální
Mezigenerační přenos	patrilinéární, autoritativní	demokratický, smíšený	slabý

Tabulka 1: Rysy tradiční, moderní a postmoderní rodiny

Česká rodina prochází v posledních desetiletích velkými proměnami v souvislosti se změnami společenských norem, jež jsou odrazem ekonomického vývoje, situace na trhu práce, proměn genderových rolí i postupující globalizace. Pro současnou rodinu je příznačná rostoucí diverzita forem rodinného soužití v důsledku nesjednocených životních drah. S tím souvisí i poměrně značná nestabilita partnerských vztahů a rodiny jako takové (Kuchařová a kol., 2020).

Křesťanská víra měla jednou založenou (tradiční) rodinu za nezrušitelný a doživotní institut – „Co bůh spojil, člověk nerozlučuj.“ Avšak moderní pojetí manželství jako právního aktu, jež je možné vypovědět, vedlo k nárůstu rozvodů a nových manželství. Do života vstupují nové instituce, které nahrazují funkce rodiny, např. školy (vzdělávání), nemocnice a síť sociálních zařízení (péče o nemocné, staré a postižené) (Možný, 2008, s. 21–23).

Matoušek charakterizuje současnou rodinu jako rodinu postmoderní, o které tvrdí následující: *„Postmoderní rodiny již nejsou zakládány proto, aby reprodukovaly populaci nebo jinak prospívaly velkým společenstvím lidí. Rodiny postmoderní doby jsou zakládány kvůli uspokojování citových potřeb partnerů (nikoliv dětí). Stabilita těchto rodin proto stojí a padá s citovou bilancí partnerského vztahu. Rodina je více privátním podnikem. Dítě je především citovou investicí. Investicí velkou a nevratnou“* (2003, s. 181).

Výrost a Slaměník vymezují současnou českou rodinu nejčastějšími jevy, které nebyly charakteristické pro tradiční a moderní rodinu. Hovoří o tom, že v důsledku rychlého životního stylu a vzhledem k měřítku hodnot jsou omezovány kontakty mezi partnery, rodiči a dětmi. Členové rodiny se zaměřují především na svou individualitu. Mezigenerační kontakty jsou pouze mezi dvěma generacemi, a to většinou mezi rodiči a dětmi, čímž dochází k odklonu od dříve typických prarodičovských rolí. Tvrdí také, že jedinci automaticky považují zkušenost v oblasti sexu ještě před vstupem do manželství za samozřejmost a nepředpokládají setrvalost vztahu, rodičovství odkládají na pozdější období, tudíž o stávajícím partnerovi neuvažují jako o potenciální matce/potenciálním otci svého dítěte. Dalším charakteristickým rysem je podle nich snižující se porodnost kvůli větší dostupnosti antikoncepce a zvyšující se toleranci vůči rozvodům. Rozvod již nestigmatizuje rodinné členy v očích společnosti a manželství je bráno jako výhodný vztah, ve kterém je dobré setrvat, převládají-li benefity plynoucí ze svazku nad náklady, jež musíme do vztahu vložit. Větší důraz je kladen stále více na

životní úroveň, a tím na materiální zajištění, také vyšší vzdělanost českých žen a následně má své důsledky v péči o rodinu i jejich zaměstnanost (1998).

Matějček se s Výrostem a Slaměním shoduje a říká, že v dnešní české rodině dochází ke zmenšení její velikosti právě kvůli nižší porodnosti (záměrné i nezáměrné), ke vzrůstu rozvodovosti a zároveň i k vyššímu počtu opětovných sňatků a znovu zakládaných rodin. Dochází také k nárůstu rodin s jedním rodičem a k vysoké zaměstnanosti žen, což svědčí o závislosti rodin na dvou příjmech (2000).

Také Matoušek míní, že současná rodina je rodinou zaměstnané ženy, kdy nutnost jejího zaměstnání klade na ženu nemalé nároky. Vznikají tím totiž další problémy – například soukromé podnikání s sebou nese riziko nepřítomnosti podnikajícího člena v rodinném životě a lepší zaměstnání a vyšší výdělek ženy, než má její muž, může ovlivnit rozdělení rodinných rolí a vést k dalším problémům (2003, s. 41–42).

Jako shrnutí Kraus současnou rodinu, která prošla tak překotnými změnami, jako nikdy předtím, charakterizuje následujícími typickými znaky:

- partnerská soužití bez sňatků a vysoká rozvodovost (ačkoliv je zapotřebí mluvit spíše o rozpadavosti, spousta nesezdaných párů se do statistik nedostane);
- pokles počtu dětí v rodinách a nárůst počtu dětí narozených mimo manželství;
- vyšší počet rodin s jedním rodičem;
- diverzita forem soužití (bigamie, polygamie, polyandrie, polyamorie, homoparentalita, monoparentalita, ...);
- střídání partnerů během života;
- úspěch jednotlivce jako základní hodnota;
- sociální koroze (upřednostňování vlastních zájmů před zájmy jiných);
- demokratizace rodinného života (proměny rolí žen a mužů, pokles autority, proměny rodičovských funkcí);
- dezintegrace a atomizace rodinného života (členové žijí vedle sebe, nikoliv spolu, ubývá vzájemné komunikace a soudržnosti);
- izolovanost rodiny před okolím;
- nárůst rodin na hranici životního minima, vedoucí k výrazné diferenciaci rodin a snížení času na rodinu kvůli nabírání více práce (2015).

2 Psychosociální dopady neúplné rodiny na děti a jejich rodiče

V současné době, kdy rodiny nabývají nových podob, je na místě zkoumat, jak může absence jednoho z rodičů ovlivnit psychosociální zdraví dětí pocházejících z neúplných rodin a s jakými problémy a dopady se nově osamocení rodič potýká. Psychosociální dopady zahrnují různé vlivy na psychiku a sociální život jedinců. Je ale klíčové si uvědomit, že zmíněné dopady nejsou zcela jednoznačné a nemohou být zobecněny na všechny rodiny, které se v této situaci nacházejí. Každá taková rodina má své vlastní specifické okolnosti, jako jsou příčiny rozpadu rodiny, kvalita vztahů mezi rodiči a dětmi, finanční stabilita, dostupnost sociální podpory a mnoho dalších faktorů, jež ovlivňují míru prožitků spojených s rozpadem rodiny.

2.1 Psychosociální dopady neúplné rodiny na osamoceního rodiče

Rozvod, rozchod nebo rozpad rodiny je často diskutován především v kontextu jeho dopadu na děti, což je nepochybně důležitá problematika, jelikož jsou děti v období vývoje zvláště zranitelné vůči negativním emocionálním, sociálním a ekonomickým následkům, které může odloučení rodičů přinést. Přesto však má tato zásadní životní událost významné psychosociální důsledky také pro dospělé členy těchto rodin, zejména pro rodiče vychovávající děti osamocené. Tato skutečnost zůstává mnohdy ve stínu, přestože právě oni se potýkají s celou řadou výzev, které mohou zásadně ovlivnit jejich duševní zdraví, sociální vztahy, ekonomickou situaci i celkovou kvalitu života a tím i následně ovlivnit pohodu jejich dětí. Od zvládání každodenního stresu a zátěže spojené s odpovědností za rodinu až po prožívání osamělosti a ztráty – všechny tyto aspekty mohou mít dlouhodobé následky nejen pro samotné rodiče, ale i pro dynamiku a fungování celé rodiny.

Výzkum z 90. let 20. století Paula Amata studoval rozdílný well-being (pocit životní pohody, blahobytu) neúplných rodin po rozvodu a rodin úplných s trvajícím manželstvím. Amato zjistil, že mezi dopady rozvodu se objevuje narušený vztah mezi rodičem a dítětem, pokračující neshody mezi bývalými partnery, ztráta emoční podpory, ekonomické obtíže a problémy spojené s horší ekonomickou situací, chronický stres a blíže nespecifikované fyzické a psychické obtíže. Zároveň zdůrazňuje, že jedinci mohou vykazovat různou intenzitu vlivů těchto dopadů rozpadu rodiny s ohledem na rizikové a protektivní faktory (2000).

Wallersteinová (1991) se shoduje s Amatem a Keithem (1991), že rozvod může vést ke změnám v kvalitě vztahu mezi rodiči a jejich dětmi. Dospělí potomci rozvedených rodičů často vnímají svůj vztah s rodiči, zejména se svými otci, jako méně kvalitní ve srovnání s těmi z úplných rodin. Tento dopad je připisován faktorům, jako je emocionální dopad rozvodu na psychiku obou rodičů i dětí a snížený kontakt s rodiči. Ke sníženému kontaktu dochází jednak v důsledku nedostatku času samostatně vychovávajícího rodiče, který je teď na chod domácnosti sám, a jednak v důsledku omezeného kontaktu s druhým rodičem, kvůli nově nastolené formě porozvodové (porozchodové) péče o dítě.

Autoři výzkumu *Dlouhodobé dopady rozvodu rodičů na psychické zdraví mladých dospělých* Chase-Lansdalová, Cherlin a Kiernanová uvádějí, že stres a výzvy spojené s rozvodem a monoparentálním rodičovstvím mohou negativně ovlivnit duševní zdraví dospělých. To zahrnuje zvýšené riziko depresí a úzkosti, což ovlivňuje jejich schopnost efektivně se starat o děti a řídit domácnost (1995).

Průzkum autorů Demoa a Acocka popisuje, že samostatně vychovávajícím rodičům může chybět adekvátní socioemocionální podpora. Absence druhého rodiče může tyto výzvy zhoršit, což u rodičů může vést k pocitům zvýšené a neobvyklé izolace a větší stresové zátěži (1998). Sníženou sociální podporu si můžeme vysvětlit několika faktory: osamocení rodič rozchodem ztrácí partnera, s nímž by mohl sdílet starosti, radosti, ale i každodenní zátěž s výchovou dětí, dále může rozchod vyvolat změny ve vztazích s přáteli a širší rodinou, zvýšená zátěž, stres a emocionální vyčerpání mohou omezit schopnost jedince udržovat sociální kontakty a aktivně vyhledávat podporu, v některých sociálních skupinách může docházet ke stigmatizaci rozvedených jedinců nebo jedinců vychovávajících děti samostatně či mohou být na vině logistická a časová omezení spojená s výchovou dětí, která jedinci brání v účasti na různých sociálních aktivitách a akcích, které by mohly poskytnout potřebnou socioemocionální podporu.

Závěrem lze říci, že dospělí, kteří sami vychovávají děti po rozvodu/rozchodu, čelí různorodým výzvám, které mohou ovlivnit jak jejich pohodu, tak vztahy s jejich dětmi. Tyto výzvy zahrnují také problémy s duševním zdravím a finančním chodem domácnosti a obtíže s hledáním adekvátní socioemocionální podpory.

Aspekty výchovy jedním rodičem

Výchova v neúplné rodině představuje specifické výzvy jak pro děti, tak pro rodiče. Děti, které vyrůstají v těchto podmínkách, mohou čelit rozličným emocionálním a sociálním výzvám, které ovlivňují jejich vývoj a chování v závislosti na tom, zda v neúplné rodině vyrůstají od útlého věku, nebo zda k rozpadu rodiny došlo až během jejich dětství či dospívání. Je patrné, že náhlý vznik neúplné rodiny představuje pro dítě razantní zásah do jeho života a celkově se s tímto novým stavem vypořádává obtížněji než v případě, kdy v neúplné rodině vyrůstá od narození.

Osamocení rodiče se často potýkají s různými psychosociálními a ekonomickými problémy, které mohou mít přímý dopad na výchovu a celkovou pohodu dětí. Finanční tíseň, emoční vyčerpání a snížená sociální podpora jsou jen některé z problémů, které mohou ovlivnit schopnost rodiče plně se věnovat potřebám svého dítěte.

Absence jednoho z rodičů nebo jiné rodinné nestability mohou vést k emočním výzvám, jako jsou pocity osamělosti, úzkosti nebo depresivní nálady. Děti z neúplné rodiny mohou mít odlišné zkušenosti s budováním a udržováním vztahů, což může ovlivnit jejich schopnost navazovat pevné vazby, důvěřovat druhým a úspěšně se integrovat do sociálního prostředí – nemluvíme tedy pouze o navazování přátelství, ale i partnerství. Vyrůstání a dospívání v neúplné rodině může mít také dopady na akademický úspěch dětí, například kvůli nedostatku podpory nebo finančních prostředků či nadměře stresu, kterou dítě v průběhu nebo po rozpadu rodiny prožívá.

Neopomenutelným faktorem je také finanční situace neúplné rodiny, jež může výrazně ovlivnit děti v různých aspektech jejich života. Když se rodič nachází v tíživé finanční situaci, je pravděpodobné, že zažívá vysoký stupeň stresu, který může mít negativní dopady na rodičovské chování a interakce s dítětem. Rodič, který je zaměstnán hledáním nové práce nebo se snaží zvládnout finanční tlak zvýšením úvazku, může být pro dítě méně dostupný. Nadto může finanční tíseň ovlivnit sociální interakce dítěte. Dítě může pociťovat sociální vyloučení z kolektivu vrstevníků, pokud nemůže podnikat stejné aktivity či rozvíjet zájmy, které si ostatní mohou dovolit, jako je například účast na školních nebo mimoškolních aktivitách. Celkově lze říci, že tíživá finanční situace je tak jedním ze vstupních faktorů v pomyslném řetězci dopadů na zdravý psychický a sociální vývoj dítěte.

Je zřejmé, že úplná rodina má lepší výchovné předpoklady či výhodnější výchovnou situaci, to však neznamená plnou záruku výchovného úspěchu. I v úplné

rodině mohou být poruchy a obtíže, které zásadně narušují výchovný proces. Z toho plyne, že výchova jedním rodičem sama o sobě nemusí způsobovat zvláštní odchylky a může být stejně kvalitní jako výchova oběma rodiči. Je však třeba počítat s vyšší náročností a s možnými nebezpečími, kterým je třeba věnovat pozornost (Matějček, 2017, s. 67). Také Sobotková hovoří o tom, že nepříznivý vliv na dítě mají i negativní zkušenosti, jež lze nalézt také v rodině úplné. Neshody rodičů mohou být pro děti mnohem škodlivější než samotná absence jednoho z rodičů, a proto se domnívá, že i monoparentální rodiny mohou být stejně kvalitní a spokojené jako rodiny úplné (2012).

Autoři Márová, Matějček a Radvanová se domnívají, že výchova potomků přináší mnohá úskalí o to více, jestliže nejsou rozdělena mezi oba rodiče, ale jsou kladena pouze na jednoho. Na takovém rodiči leží zodpovědnost zajistit děti ekonomicky a výchovně, což v praxi znamená kombinaci práce a péče o děti a domácnost (1975, s. 10). Psycholožka a ředitelka Společnosti pro zdravé rodičovství Aperió Eliška Kodyšová v rozhovoru pro Nadaci Sirius uvedla, že osamocené rodiče nejvíce trápí právě materiální nedostatky – nedostatek peněz na (zdravé, kvalitní) potraviny, věci běžné potřeby, možné opravy v domácnosti apod. V tomto případě lze hovořit o tzv. materiální deprivaci, která osamělé rodiče postihuje až čtyřikrát častěji než úplné rodiny. Hlavním důvodem těchto problémů jsou nízké příjmy osamělých rodičů a také chybějící výživné od druhého rodiče. Velký nárok na zabezpečení dětí a péči o domácnost, jenž je kladen na tyto rodiče, se projevuje v podobě fyzického a psychického přetížení, které se posléze přenáší i na dítě, jelikož rodič není schopen plně rozpoznat potřeby svého dítěte v důsledku přetížení a chronických onemocnění plynoucích z dlouhodobého stresu. Lze tedy říci, že chudoba zásadně ovlivňuje prospívání dítěte. Projevuje se v jeho školních výsledcích, vztazích s kamarády, sebevědomí a v celkové psychické i tělesné pohodě (Šance dětem, 2016, online video).

2.2 Psychosociální dopady neúplné rodiny na děti

Čím dál tím častěji s sebou rozpad rodiny přináší celou řadu důsledků, a to zejména pro nejzranitelnější členy rodiny – děti. Zaměříme se tedy na analýzu zahraničních i českých studií, jež zkoumaly dopady rozpadu rodiny na psychické, emocionální a sociální aspekty dětského vývoje. Spojení teoretických základů a výsledků empirických studií může poskytnout nejen komplexnější pohled na problematiku, ale také možnosti intervencí a podpůrných opatření pro děti, které se ocitly v situaci rodinného rozpadu.

Daniel Potter v roce 2010 zveřejnil článek *Psychosociální pohoda a vztah mezi rozvodem a akademickým úspěchem dětí*. Zjištění uvedená v této studii naznačují, že existuje kauzální vztah mezi zhoršenou životní pohodou a zhoršenými školními výkony dětí z rozvedených rodin. Znamená to tedy, že čím slabší je sociální opora a psychická stabilita jedince, tím horší jsou jeho výsledky ve škole (Potter, 2010).

Komparativní studie Patricka Fagana a Aarona Churchilla, publikovaná prostřednictvím Marriage & Religion Research Institutu, srovnává pohledy různých autorů na dopady rozvodu na děti a výsledky různých výzkumů na toto téma. V úvodu práce autoři uvádějí, že rozvod má vliv na náboženskou praxi, vzdělávání, trh, vládu a zdraví a pohodu. Vysvětlují, že rozvod snižuje míru víry v Boha, schopnost dětí se kvůli snížené pozornosti učit a vzdělávat, snižuje také příjmy domácností a tím snižuje i poptávku na trhu, naopak zvyšuje kriminalitu, násilí a zneužívání drog, tím zvyšuje náklady na kompenzace vládních služeb a nakonec rozvod oslabuje zdraví a zvyšuje behaviorální, emoční a psychiatrická rizika (Fagan, Churchill, 2012).

David Metaloro ve své práci zkoumal příčiny rozpadu rodiny a jeho dopadu na děti. Zjistil, že závislost na drogách a alkoholu velkou měrou přispěla k rozpadu rodin a zároveň k užívání návykových látek dětí z těchto rodin. Studie obecně potvrzuje, že problémy dětí ve škole, stres, rané sexuální aktivity, deprese a zášť, nejistota a strach z budoucnosti, strach z opuštění, bezmoc a roztržení jsou prokázanými dopady rozpadu rodiny na dětech. V závěru práce autor zdůrazňuje, že dopady rozpadu rodiny na děti lze zmírnit prostřednictvím odborného poradenství, zvýšenou komunikací s dětmi, návštěv rekreačních zařízení, poskytování sociálních služeb a především tím, že dětem bude poskytována buď stejná, nebo větší míra sociální opory, lásky, péče a empatie, a to nejenom v období, kdy se rodina rozpadá (Metaloro, 2015).

Tereza Šulová pro svou diplomovou práci *Fenomén rozvodovosti a jeho dopady na představy mladých dospělých o rodině* realizovala kvalitativní výzkum prostřednictvím osmi rozhovorů s informanty z neúplné rodiny ve věku od 21 do 23 let. Výsledky jejího šetření ukázaly, že se mezi nimi objevuje strach o to, co s nimi bude v budoucnu, o matku, která zůstala sama, strach o to, aby jí jedinec svým chováním neublížil, strach z kontaktu s druhým rodičem, nebo dokonce i strach v rámci vnímání vlastních partnerských vztahů jakožto důsledek negativní zkušenosti z orientační rodiny. Častou tendencí je ujišťování se v náklonosti partnera všemožnými způsoby, kdy například svatba je pro informanta jediným skutečným výrazem lásky a stability ve vztahu, ale taktéž účelné jednání a konání ze strany informanta, které mu má zajistit

lásku a oddanost od toho druhého. Informanti tohoto šetření mají potřebu žít a být s takovou osobou, která jim poskytne prostředí, ve kterém se budou moci cítit bezpečně a ve kterém budou moci naplnit všechny svoje potřeby a ideály, pro které během dětství a dospívání nebylo místo. Nová rodina jim poskytne možnost mít takovou rodinu, kterou oni sami chtějí, uspořádat si ji podle svých představ a prožít si v rámci ní například i ty momenty, pro které uvnitř orientační rodiny nebylo místo (Šulová, 2017, s. 70–72).

Na rozdíl od zkušeností rodičů, kteří se rozvádějí, negativní prožitek dětí nedosáhne svého vrcholu při rozvodu a následně upadá, naopak rozvod rodičů může dítě opakovaně ovlivňovat po dalších 30 let. Australská parlamentní studie sledovala děti, jejichž rodiče se rozvedli v roce 1946 a testovala je o dvě a tři desetiletí později. I třicet let po rozvodu jeho dopady stále negativně a dlouhodobě ovlivňovaly zdraví a chování mnoha dospělých dětí (Parliament of Australia, 1998, s. 39–40). Jak píše Paul Amato: *„Ačkoli se někteří dospělí a děti na rozvod poměrně rychle adaptují, jiní vykazují dlouhodobé nedostatky ve fungování oproti jedincům, kteří pocházejí z úplné rodiny“* (2000, s. 1282). Dlouhodobý blahobyt dětí je určován okolnostmi před rozvodem i po rozvodu rodičů (Furstenberg, Kiernan, 2001, s. 446).

Na konec je dobré pamatovat na to, že dobrý domov je jednou z podmínek šťastného dětství. To je následně jedním z předpokladů pro dobré, zdravé utváření lidské osobnosti. A duševně zdraví, zdatní, vyspělí lidé tvoří zdravou společnost. Není tedy domov našich dětí jen tak docela soukromou záležitostí rodičů, ale v zájmu celé naší společnosti (Matějček, 2018, s. 175).

3 Průzkum psychosociálních dopadů neúplné rodiny na děti

Poslední kapitola je věnována výzkumnému šetření – metodě šetření, výzkumnému problému a cíli, hypotézám, a především výsledkům šetření, jenž je zaměřené na psychosociální dopady rozpadu rodiny na děti pocházejících z neúplných rodin.

Původním záměrem výzkumného šetření bylo zjistit, s jakými dopady rozpadu rodiny se setkávají členové neúplných rodin, tj. děti i jejich rodiče. Šetření mělo probíhat formou online dotazníku, ve kterém by byly položeny takové otázky, aby bylo alespoň částečně zmapováno, jaký dopad má rozpad rodiny (vztahu či manželství) nejenom na děti, ale i samotné rodiče. Nicméně vyvstalo riziko, že by dotazník nebyl dokončen. Při jeho tvorbě totiž obsahoval více než 50 položek. Jelikož je snahou se v co největší míře dozvědět o stanovených dopadech, bylo vhodné vybrat kvantitativní metodu. V takovém případě, ve kterém by dotazník o tolika položkách vyplnilo pouze pár respondentů, význam kvantitativního sběru dat postrádal význam. Rozpad rodiny ovlivňuje každého jejího člena, nejvíce ale ovlivňuje děti (jak je již zmíněno v podkapitole 2.2 *Psychosociální dopady rozpadu rodiny na děti*), kterým by v takové situaci měla být věnována zvýšená péče a pozornost. I z tohoto důvodu bylo od původního záměru upuštěno a šetření se zaměřilo pouze na děti pocházející z neúplných rodin.

3.1 Strategie šetření

Výzkumné šetření vychází z kvantitativně orientovaného výzkumu, kterým se označuje záměrná a systematická činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi jevy. Základní schéma postupu pro efektivní šetření bývá dle Chrásky následující:

- stanovení problému;
- formulace hypotéz;
- testování (verifikace, ověřování) hypotéz;
- vyvození závěrů a jejich prezentace (2016, s. 11).

Pro výzkumné šetření byla zvolena kvantitativní metoda v podobě dotazníku. Dle Gavory jde o způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Dotazník je určený především pro hromadné získávání dat (2010, s. 122). Pro potřeby tohoto výzkumného šetření byl sestaven nestandardizovaný dotazník vlastní konstrukce, nikoliv v písemné tištěné podobě, ale v elektronické formě.

Výzkumný problém

Chráska uvádí, že výzkumný problém je otázka, která by měla vyjadřovat vztah mezi proměnnými, tedy zda mezi proměnnými existuje vztah (2016, s. 13–14).

Výzkumný problém tedy zní: *Jaký je retrospektivní pohled dětí z neúplných rodin na dopady na ně samotné, jež vznikly z důvodu rozpadu rodiny?*

Cílem výzkumného šetření je z pohledu respondentů zjistit, s jakými dopady rozpadu rodiny se potýkali.

Hypotézy a jejich východiska

Dle Gavory je hypotéza tvrzení vyjádřené oznamovací větou, jež musíme na konci výzkumu buď přijmout, nebo zamítnout. Hypotéza vyjadřuje vztah mezi dvěma proměnnými. Hypotéza se také musí dát testovat, tzn. že se tyto proměnné musí dát měřit či empiricky zkoumat (2000, s. 53). Formulace následujících hypotéz vycházejí z tvrzení autorů monografií a výsledků výzkumů autorů ze zahraničí i České republiky, které budou uvedeny níže.

H1: Více než polovina dotázaných u sebe po rozpadu rodiny pozorovala problémy ve škole.

H2: Více než polovina dotázaných se necítila dostatečně sociálně a emočně podporována během a po rozchodu/rozvodu rodičů.

H3: Více než polovina dotázaných má za to, že negativní zkušenost z orientační rodiny ovlivnila jejich náhled na partnerský a rodinný život.

H4: Chlapci vykazují tendenci reagovat na rozpad rodiny negativněji než dívky.

Jedním z předpokladů pro vytvoření **hypotézy 1** je tvrzení vycházející ze studie Daniella Pottera, která ukázala, že existuje kauzální vztah mezi zhoršenou životní pohodou a zhoršenými školními výkony dětí z rozvedených rodin. Znamená to tedy, že čím slabší je sociální opora a psychická stabilita jedince, tím horší jsou jeho výsledky ve škole (2010). Dalším předpokladem pro tuto hypotézu je výsledek výzkumu Davida Metalora. Tvrdí, že problémy dětí ve škole, stres, rané sexuální aktivity, deprese a zášť, nejistota a strach z budoucnosti, strach z opuštění, pocit bezmoci a roztržitost jsou prokázané dopady rozpadu rodiny na děti (2015, s. 74).

Předpoklad pro **hypotézu 2** vychází z konstatování Mühlpachra, že se neúplné rodiny každodenně potýkají s nízkými příjmy, sníženou schopností zvládat obtížné životní situace, sníženou sociální podporou z okolí a absencí citové podpory (2008,

s. 149–150). Toto tvrzení také zdůvodňuje výrok „*Více než polovina...*“ nejenom v této hypotéze, ale též v hypotézách 1 a 3.

Předpoklady pro **hypotézu 3** jsou tvrzení plynoucí z výzkumu Terezy Šulové. Tvrdí, že se mezi respondenty objevuje strach v rámci vnímání vlastních partnerských vztahů jakožto důsledek negativní zkušenosti z orientační rodiny (2017, s. 70). Také říká, že z odpovědí respondentů je patrné, že jejich prokreační rodina je (popř. bude) bezpečným místem, ve kterém budou moci naplnit všechny svoje potřeby a ideály, pro které během jejich dětství a dospívání nebylo místo. Nová rodina jim poskytne možnost mít takovou rodinu, kterou oni sami chtějí, a prožít si ty momenty, které v důsledku rozpadu zažít nemohli (2017, s. 72).

Prvním předpokladem pro **hypotézu 4** je Warshakovo tvrzení, že dívky ve výhradní péči matky zřetelně lépe prospívají do adolescence než chlapci. Chlapci jsou více zranitelní. Je zde větší pravděpodobnost, že budou nešťastní a depresivní. Mají více nejistoty, co se týká sexuální identity. Nesoustředí se a méně se snaží. Vychází to z toho, že před adolescencí, hrají otcové mnohem významnější roli v psychickém vývoji synů než dcer (1996, s. 26–47). Druhým předpokladem je tvrzení Smithové, že se chlapci, žijící po rozvodu pouze s matkou, vyrovnávají s rozvodem rodičů hůře a jsou agresivnější než dívky. S otcem totiž mají zpřetrhané vztahy, nemají dostatečný vzor chování a je na ně utvářen nátlak z okolí, kdy chlapec nemůže projevit smutek, kvůli genderovému stereotypu „kluci nepláčou, musíš být silný“ (2004).

3.2 Charakteristika sběru dat, výzkumného souboru a použité metody šetření

Výzkumné šetření zaměřené na psychosociální dopady rozpadu rodiny na děti pocházející z neúplných rodin je postaveno na kvantitativním výzkumném přístupu. Předkládaný dotazník vlastní konstrukce (viz *Příloha*) vychází z rešerše odborných textů (viz *3.1 Strategie šetření*).

Dotazník obsahuje úvodní slovo, které zahrnuje oslovení, téma dotazníku, etickou rovinu a pokyny k jeho vyplnění. Další část se skládá z patnácti otázek, přičemž první dvě otázky byly pouze informativního charakteru – zda jedinec pochází z neúplné rodiny a zda tato neúplná rodina nevznikla úmrtím jednoho z rodičů. Jestliže byla první otázka zodpovězena kladně a druhá záporně, následuje jedna otevřená a dvanáct uzavřených otázek, zaměřených na psychosociální dopady, které mohli jedinci

pozorovat po odloučení svých rodičů. Všechny otázky jsou povinné a formulované tak, aby zjišťovaly zkušenosti s danými jevy. Na konci dotazníku se nachází poděkování za participaci v šetření.

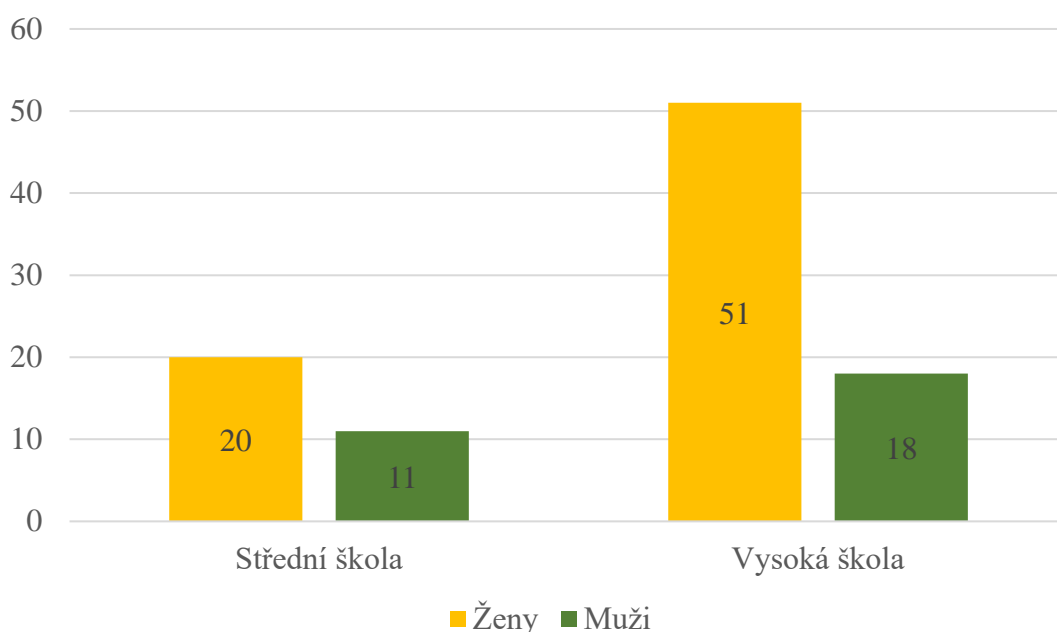
Etická integrita výzkumného procesu je zabezpečena díky dobrovolné účasti respondentů a také anonymizaci dat. Dotazovaní jednotlivci nebyli požádáni o informace, které by mohly odhalit jejich identitu. Etický aspekt výzkumného šetření je součástí úvodního slova.

Cílovou skupinou pro výzkumné šetření byli zvoleni žáci středních a studenti vysokých škol, kteří prožili odloučení rodičů. Jedná se tedy o osoby ve věku od 15 let. Spodní hranice této věkové kategorie respondentů byla pečlivě zvolena s ohledem na poznatky vývojové psychologie. Jedinci od 15. roku již prošli zásadními fázemi kognitivního vývoje, což zahrnuje významné změny ve schopnosti analyzovat a porozumět událostem kolem sebe. V této fázi vývoje jsou jedinci schopni se samostatněji rozhodovat a objektivněji popisovat své zkušenosti a postoje. Podle Vágnerové je období dospívání (adolescence) přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. V tomto období se rozvíjí pružnost myšlení a dochází ke komplexní proměně osobnosti ve všech oblastech: somatické, psychické i sociální. V adolescenci se rozvíjí i schopnost interpretovat pozorované výsledky v kontextu logicky možných závěrů (2012, s. 379–381). Dle Keatinga dospívající připouštějí variabilitu různých možností, dovedou uvažovat systematictěji a dovedou experimentovat s vlastními úvahami (1991). Autoři Shaffer a Knipp (1985) potvrzují, že od 15 let dochází k rozvoji abstraktního myšlení a zdokonalení schopnosti reflexe a sebereflexe, což zvyšuje pravděpodobnost respondentů poskytovat důvěryhodné odpovědi a v kvantitativním dotazníkovém šetření popisovat své zkušenosti a názory.

Sběr dat probíhal v únoru 2024 prostřednictvím online Formuláře Google, který umožnil v relativně krátkém časovém intervalu nasbírat pro potřeby tohoto šetření dostatečný počet odpovědí. Tento nástroj zároveň zajistil udržení anonymity respondentů. Respondenti byli získáni metodou sněhové koule. Dle Řeháka se jedná o techniku výběru jedinců z málo početných, rozptýlených a špatně dostupných skupin, pro které je obtížné nebo nemožné sestavit pravděpodobnostní výběry. Základním principem je počáteční výběr několika osob a následné oslovování dalších členů skupiny na základě doporučení těchto vybraných lidí. Metoda je vhodná pro výzkumy zahrnující zájmové skupiny, sběratele a podobně, kde je zásadní, že vybraní jedinci jsou schopni odkázat na další potenciální účastníky výzkumu (2018, online).

Získaná data byla z dotazníkového šetření zpracována pomocí kontingenčních tabulek a deskriptivních grafů prostřednictvím programu MS Excel.

Dotazník vyplnilo více než sto respondentů. Ačkoliv byl dotazník pouze pro členy neúplných rodin a několikrát na to bylo v informativním popisku a úvodu dotazníku upozorněno, někteří v první otázce vyplnili, že z neúplné rodiny nepocházejí, objevilo se také několik respondentů, kteří z neúplné rodiny pocházejí, ale k jejímu vzniku došlo úmrtím jednoho z rodičů, což pro potřeby tohoto výzkumného šetření nebylo žádoucí. Mohlo by totiž dojít ke zkreslení výsledků způsobeným zármutkem a procesem truchlení, tedy jiným a specifitějším způsobům vyrovnávání se se vznikem neúplné rodiny. Odpovědi těchto respondentů byly vyřazeny. Novým celkovým počtem bylo 100 respondentů.

Graf 1: *Struktura výzkumného souboru dle pohlaví a stupně navštěvované školy*

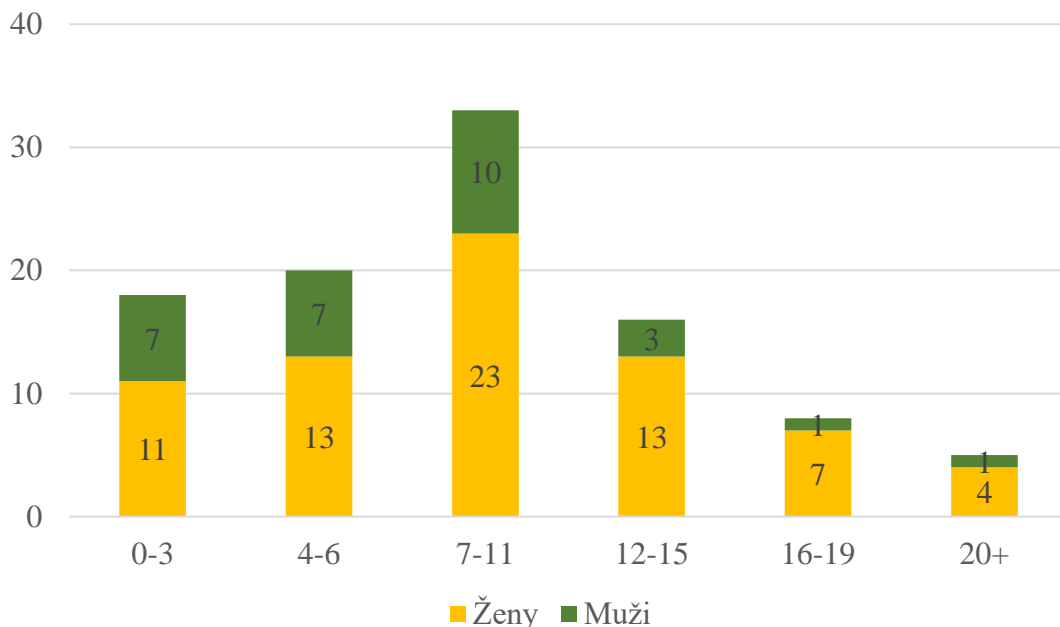
Z celkových 100 respondentů (100 %) se dotazníku zúčastnilo 31 žáků středních škol (31 %), z toho 20 žen (20 %) a 11 mužů (11 %) a 69 studentů vysokých škol (69 %), z toho 51 žen (51 %) a 18 mužů (18 %). Celkem se tedy zúčastnilo 71 žen (71 %) a 29 mužů (29 %). Jak tedy vypovídá graf 1, ve výzkumném souboru mají nejpočetnější zastoupení ženy a studenti vysokých škol.

3.3 Analýza a interpretace výsledků

Prezentované výsledky výzkumného šetření jsou vždy uváděny s rozdělením na uvedená pohlaví. Tyto specificky upravené grafy jsou klíčové pro závěrečné srovnání prožívání obou pohlaví, což umožní potvrzení či vyvrácení hypotézy 4.

Období odloučení rodičů

Graf 2: Věkové rozložení při odloučení rodičů podle pohlaví

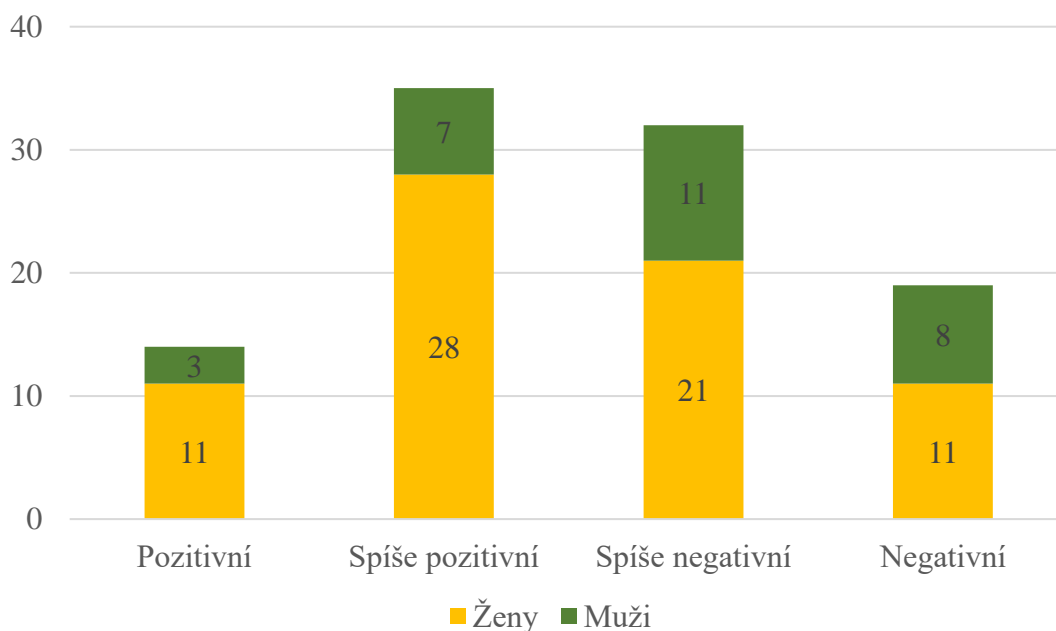
Věkové kategorie uvedené v grafu byly zvoleny tak, aby korespondovaly s klasickým rozdělením dle školských stupňů, což nám umožňuje lépe porozumět dopadům odloučení rodičů v kontextu školní docházky.

Skupina 0–3 let zpravidla zahrnuje věk, kdy děti ještě nezačaly formální vzdělávání. Věkový rozsah 4–6 let obvykle odpovídá docházce na mateřskou školu, 7–11 let představuje období prvního stupně základní školy, 12–15 let odpovídá druhému stupni základních škol a 16–19 let střední škole. Kategorie 20+ pak značí dospělý věk, kdy je vzdělávací proces již často mimo tradiční školní systém, jedinci v tomto výzkumném šetření jsou již studenty vysokých škol. Toto členění nám umožňuje získat hlubší vhled do toho, jakým způsobem může rozpad vztahu rodičů ovlivnit děti a mládež v různých fázích jejich života.

Nejvíce zastoupenou kategorií je věková kategorie 7–11 let, do které se řadí 33 respondentů (33 %), tvoří ji 23 žen (23 %) a 10 mužů (10 %). Toto období je charakteristické tím, že děti začínají více rozumět sociálním vztahům a mohou tak být

vnímavější k rodinným změnám. Tento věk je také obdobím, kdy děti navštěvují základní školu a začínají budovat své vlastní sociální sítě. Rozpadem rodiny může být ovlivněn nejenom sociální aspekt vývoje dítěte, ale i jeho školní výsledky. Druhou nejpočetnější skupinou je kategorie 46 let, do které se řadí 20 respondentů (20 %), 13 žen (13 %) a 7 mužů (7 %). Překvapivé je poměrně velké zastoupení věkové kategorie 03 let, která je tvořena 18 respondenty (18 %) – 11 ženami (11 %) a 7 muži (7 %). Ačkoliv si tito jedinci nemuseli být plně vědomi toho, co se děje, rozpad rodiny mohl výrazně ovlivnit jejich raný vývoj a vztahy, přičemž se psychosociální dopady této události mohly objevit až v dospívání. Nejméně početnými kategoriemi jsou kategorie 16-19 let a více než 20 let. Kategorii 16–19 let tvoří 11 respondentů (11 %), z čehož je 7 žen (7 %) a 4 muži (4 %) a kategorii 20+ tvoří 5 respondentů (5 %) – 4 ženy (4 %) a 1 muž (1 %).

Postoj respondentů k odloučení rodičů

Graf 3: *Percepce odloučení rodičů respondenty podle pohlaví*

Téma odloučení rodičů se obvykle spojuje pouze s negativními dopady na děti, ostatně všechny zmíněné výzkumy v kapitole 2 *Psychosociální dopady neúplné rodiny na děti a jejich rodiče* o tom hovoří. Cílem dotazování se na vnímání této události bylo, zda samy děti vnímají rozvod rodičů převážně jako negativní událost, která přinesla spoustu negativních následků.

Výsledky šetření překvapivě ukazují, že názory jsou rovnoměrně rozložené. Jako (spíše) pozitivní tuto událost vidí 49 respondentů (49 %) – 39 žen (39 %) a 10 mužů (10 %). Jako (spíše) negativní tuto událost vnímá 51 respondentů (51 %) – 32 žen (32 %) a 19 mužů (19 %). Je tedy možné, že rozpad rodiny s sebou přináší spoustu negativních dopadů na děti odloučených rodičů, ať už se objevily bezprostředně po této události či byly zaznamenány později. Nicméně je ale zapotřebí si uvědomit, že zmíněné možné dopady této události mají na jedince mnohem menší vliv než život v úplné rodině, kde není přítomná láska, jistota, bezpečí, spokojený rodič, a tudíž ani spokojené dítě. Toto tvrzení lze potvrdit následujícími výpověďmi respondentů, kteří byli v otázce s možností otevřené odpovědi požádáni, aby stručně vypověděli, z jakých důvodů vnímají odloučení rodičů tak, jak popsali v předešlé otázce, tzn. pozitivně, či negativně.

Celkem ve 13 odpovědích lze nalézt jevy jako agrese, strach, domácí násilí a užívání látkových i nelátkových drog. Pro představu uvádím některé z odpovědí:

- „*Táta byl agresivní a bil mamku.*“
- „*Konec domácího násilí, žádné drogy doma.*“
- „*Pozitivní to bylo z pohledu konce hádek, strachu a napětí.*“
- „*Otec byl alkoholik a feťák.*“
- „*Otec je gambler a partnerský život s ním nebyl pro mou mamku lehký.*“
- „*Už se nemusím bát mého táty a poslouchat každý den ty hádky.*“
- „*Otec byl leccos, jen ne dobrý člověk.*“
- „*Otec je násilník a alkoholik.*“
- „*Rodiče se neustále hádali a docházelo i k domácímu násilí.*“
- „*Otec se choval násilnický k matce a psychicky nás oba vydeptával.*“
- „*Díky rozvodu se máma cítila daleko lépe a více v bezpečí.*“
- „*Odchod otce z rodiny považuji za pozitivní, protože se rodina zbavila tyrana.*“
- „*Můj otec je narkoman, alkoholik a bývalý vězeň.*“

V 15 případech lze pozorovat, že respondenti považují odloučení rodičů za pozitivní, jelikož se urovnaly vztahy mezi nimi a rodiči, mezi rodiči navzájem a doma se zlepšila atmosféra. Jako příklad uvádím jen některé z odpovědí:

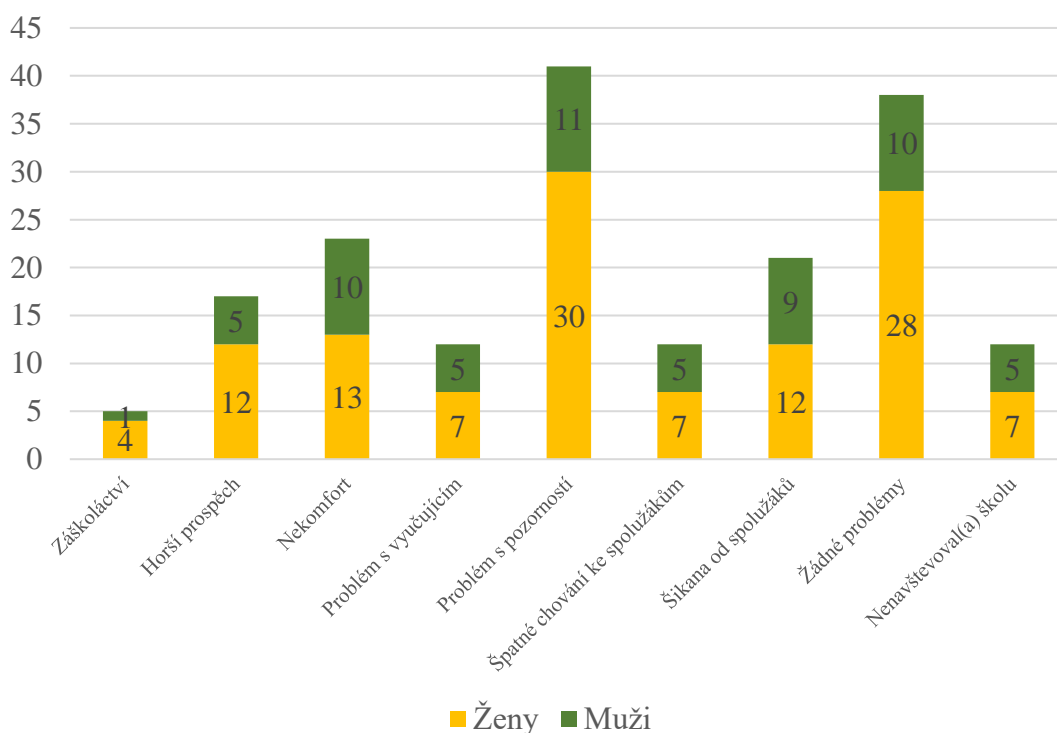
- „*Rozvod považuji za pozitivní událost, jelikož si s rodiči rozumím více.*“
- „*Po rozvodu rodičů byla doma lepší atmosféra a zlepšily se vztahy.*“
- „*Bylo to potřeba, furt se jenom hádali a takhle to dál nešlo.*“
- „*Doma se nikdo nehádá a vztah s tatškou se mi po jeho odstěhování zlepšil.*“
- „*Zlepšil se mi vztah s tatškou a doma je mnohem lepší atmosféra.*“
- „*Rodiče se nehádali tolik, atmosféra byla lepší, necítila jsem se pod tlakem a časem si všechno sedlo. Rodičům i mně prospěl jejich rozchod.*“

Ve 12 odpovědích lze nalézt, že respondenti považují odloučení rodičů za negativní, protože se s druhým rodičem (nejčastěji otcem) nemohli vídat tolik, jak byli do jejich odloučení zvyklí. Zde je několik vybraných odpovědí:

- „*Tátova nová přítelkyně mu zakazovala kontakt se mnou a mým bráchou.*“
- „*Nemohla jsem se vídat s otcem a tím jsme se odloučili.*“
- „*Zničená rodina a málo tráveného času s otcem.*“
- „*Nemohu s tátou trávit tolik času jako dříve.*“
- „*Jejich rozchod vnímám jako negativní, kvůli menšímu trávení času s otcem.*“
- „*Neviděli jsme kvůli tomu rok matku a staršího bratra.*“

Z některých odpovědí lze vyčíst, že respondenty velmi zasáhlo, že neměli takové dětství, které by si představovali, jelikož nezažívali běžné společné chvíle. Respondenti také uvádějí, že pro ně byla velmi náročná střídavá péče, dva domovy a dva odlišné názory obou rodin na druhého rodiče. Nevěděli, komu důvěřovat a na čí straně stát. Z některých odpovědí je také patrné, že respondentům chybí vzor chybějícího rodiče (nejčastěji otce), některé ženy uvedly, že neumějí důvěřovat mužům, někteří muži popisovali, že nevědí, jak se správně chovat k opačnému pohlaví.

Problémy ve škole

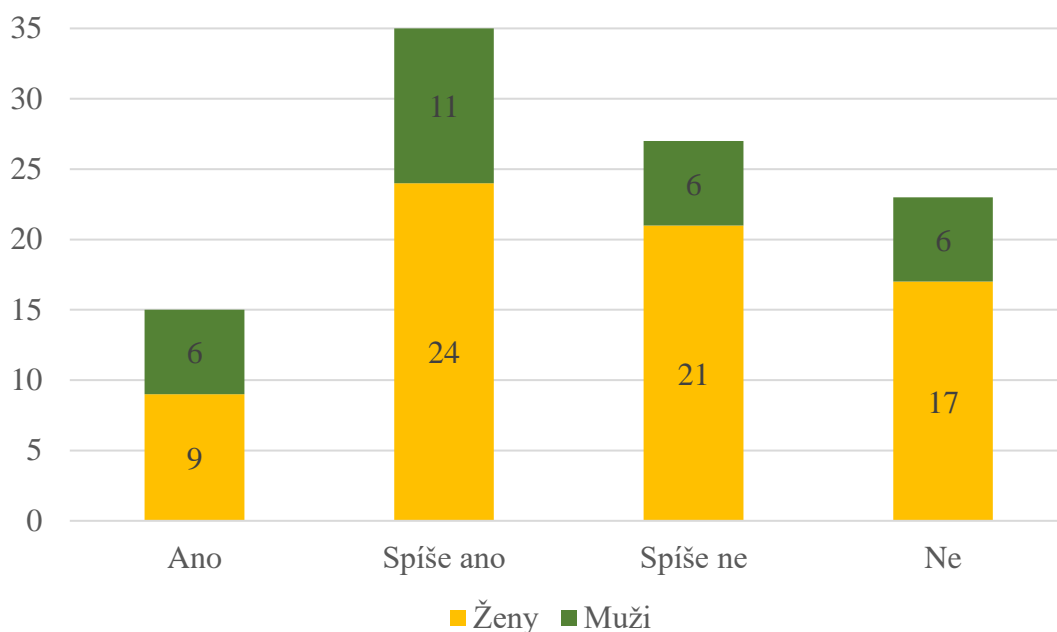

Graf 4: *Zaznamenané problémy respondentů ve škole dětí po odloučení rodičů rozdělené podle pohlaví*

Respondenti vybírali všechny jevy, které u sebe ve škole po odloučení rodičů zaznamenali. Na základě dat z tohoto grafu uvedlo 12 respondentů (12 %), že v době odloučení svých rodičů nenavštěvovali školské zařízení. Nicméně z věkového rozdělení v grafu 2 je patrné, že školní zařízení nenavštěvovalo 18 respondentů (18 %). Tuto rozporuplnost je možné vysvětlit tím, že někteří účastníci šetření později v životě zaznamenali následky rozchodu rodičů, které mohly ovlivnit jejich školní život.

Z 88 respondentů (88 %), kteří školské zařízení navštěvovali, 38 (38 %) odpovědělo, že žádné problémy ve škole v důsledku rozchodu rodičů nezaznamenali. Z toho vyplývá, že následující jevy popisovalo celkem 50 respondentů (50 %). Z těchto 50 osob 41 vybralo, že se jim ve škole špatně udržovala pozornost, 23 osob vybralo, že se ve škole necítili dobře, 21 respondentů zažívalo šikanu od spolužáků, 17 osob zaznamenalo horší prospěch, 12 respondentů uvedlo, že měli problémy s vyučujícím a taktéž 12 respondentů přiznalo, že se nechovali hezky ke svým spolužákům a pouze 5 osob chodilo za školu.

Emocionální podpora od rodičů

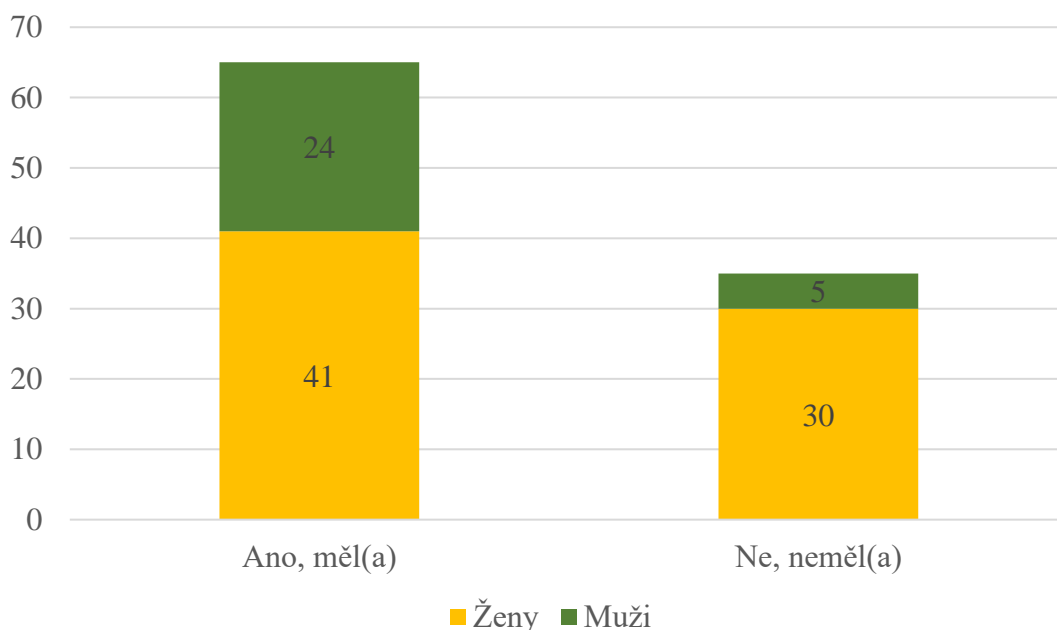

Graf 5: *Vnímání dostatečnosti emocionální podpory od rodičů během a po jejich odloučení podle pohlaví*

Z grafu je patrné, že ačkoliv je vnímání emocionální podpory rovnoměrné, co se týče počtu odpovědí, tak co se týče pohlaví, ženy oproti mužům vykazují nepatrně větší tendenci cítit nedostatek podpory. (Spíše) dostatečnou emocionální podporu od rodičů vnímá 33 žen (33 %) a 17 mužů (17 %). Naopak za (spíše) nedostatečnou ji považuje 38 žen (38 %) a 12 mužů (12 %).

Tyto výsledky ukazují, že ženy si více než muži myslí, že nedostávaly dostatečnou emocionální podporu po rozchodu rodičů. Může to být proto, že dívky jsou častěji vedeny k tomu, aby byly citlivé a otevřenější ohledně svých emocí, zatímco od chlapců se stále očekává, že nebudou své pocity projevovat a ukazovat svou „slabost“. Tento rozdíl ve vnímání by mohl také odrážet to, že ženy mohou mít přesnější představy o tom, co emocionální podpora znamená, a proto si více všimají, když jim chybí. Zároveň je ale možné, že muži cítí stejný nedostatek podpory, jen o tom nemluví nebo to nedávají tolik najevo. V každém případě je důležité, abychom si uvědomili, že každý člověk je jiný a že i když takové tendence můžeme pozorovat, neměli bychom zapomínat na individuální zkušenosti a pocity každého jednotlivce.

Kontakt s odcházejícím rodičem

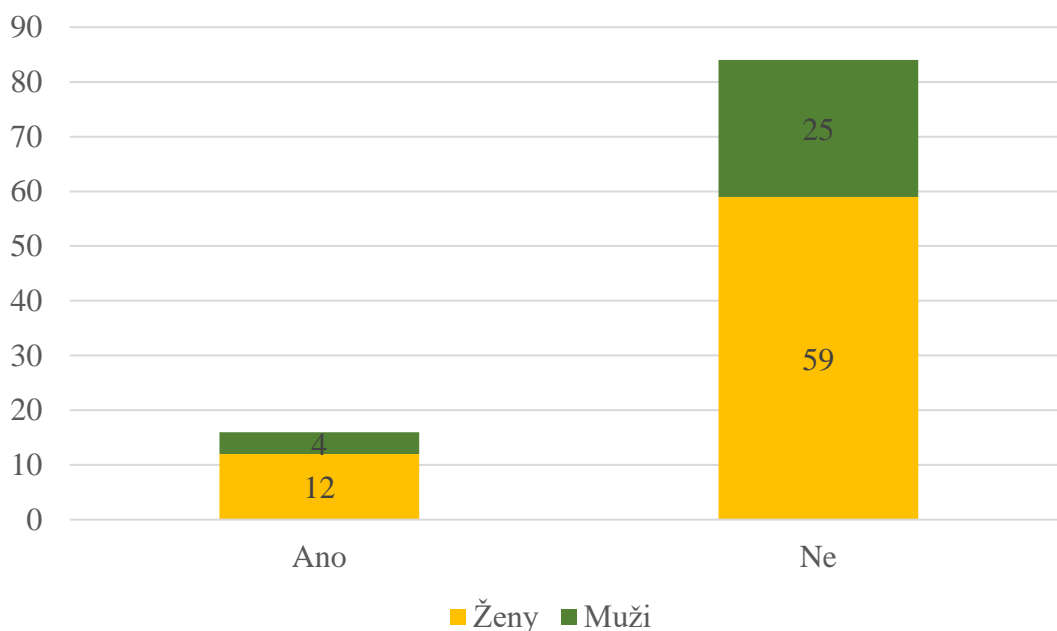

Graf 6: Možnost pravidelného kontaktu s oběma rodiči po jejich rozchodu dle pohlaví

Zjištěná data ukazují, zda respondenti měli možnost kontaktu s oběma rodiči, ale nezohledňují, zda o kontakt sami stáli. Rozdíl mezi možnostmi a vůlí dítěte kontakt udržovat je zásadní a může mít různé důvody, včetně výsledku právních rozhodnutí, osobních preferencí, kvality vztahu s rodiči a jiných psychosociálních faktorů. O nechtěné nemožnosti kontaktu s jedním rodičem po rozvodu/rozchodu již svědčí výpovědi uvedené u grafu 3. Absence kontaktu s jedním z rodičů se automaticky, a možná někdy chybně, považuje za negativní. V některých případech může být omezený kontakt ve prospěch psychického zdraví dítěte, například pokud jeden z rodičů vede nezřízený způsob života, užívá návykové látky, je agresivní, nevychovává či jinak negativně ovlivňuje vývoj dítěte. Z odpovědí respondentů vyplývá, že 65 respondentů (65 %) mělo možnost se s oběma rodiči pravidelně vídat – 41 žen (41 %) a 24 mužů (24 %). Z grafu také vyplývá, že s nemožností kontaktu s oběma rodiči se setkávaly mnohem více ženy – 30 odpovědí (30 %), než muži – 5 respondentů (5 %).

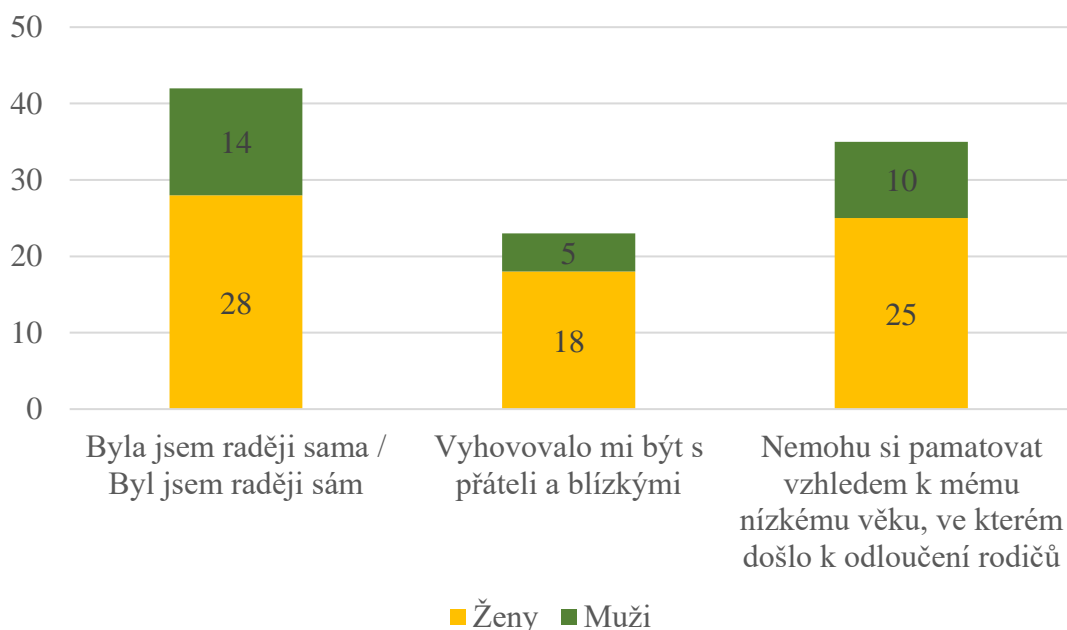
Využívání odborné pomoci

Graf 7: *Využití odborné pomoci po odloučení rodičů rozdělené dle pohlaví*

Data ukazují, zda respondenti navštěvovali odborníka, jako je psycholog, rodinný terapeut, školní poradce či psychiatr, v souvislosti s odloučením rodičů. Odborníka navštěvovalo pouze 16 respondentů (16 %) – 12 žen (12 %) a 4 muži (4 %). Ženy tedy vykazují nepatrně vyšší využívání odborné pomoci než muži, nicméně nám chybí informace, zda tito jedinci pomoc vyhledali, protože cítili její potřebu, či jim okolím bylo doporučeno odborníka navštívit. Je důležité mít na paměti, že tato data nenabízí detailní informace o důvodech, proč respondenti odbornou pomoc hledali, nebo ne, a také nezahrnuje kvalitu nebo efektivitu poskytnuté podpory. Vliv na rozhodování se o potřebnosti takové pomoci má postoj rodičů k odborné pomoci, stigma společnosti a především financování.

Potřeba sociální opory

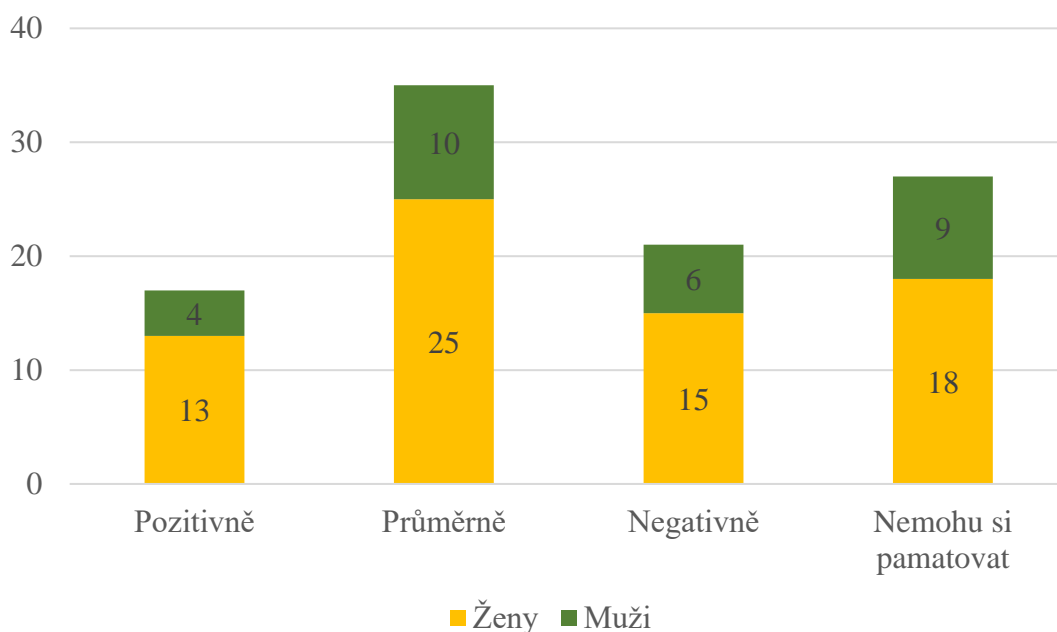

Graf 8: Vyhledávání sociální opory vs. izolace u respondentů po odloučení rodičů dle pohlaví

Data z tohoto grafu ukazují, zda se respondenti po odloučení rodičů spíše uzavírali do sebe, nebo vyhledávali přítomnost blízkých. Vzhledem k tomu, že na dotazník odpověděly také osoby, které rozpad rodiny zažily ve velmi nízkém věku, 35 z nich (35 %) odpovědělo, že si na tyto tendence nevzpomíná. Ze zbylých 65 respondentů 42 vypovědělo, že jim více vyhovovalo být sám a trochu se izolovat a 23 jedinců se cítilo lépe v blízkosti přátel či rodiny.

Sociální izolace může odrážet mechanismus, kde jednotlivci mohou reagovat na stresující události nezvyklou uzavřeností, aby zpracovali své zkušenosti o samotě nebo proto, že cítí nedostatek důvěry ve své okolí. Na druhé straně tendence jedince, který hledá útěchu a porozumění v sociálních vztazích, může být znakem extrovertnějšího přístupu. Rozdíly mezi ženami a muži mohou být též odrazem genderových norem a očekávání. Sociální role mohou vést jedince k tomu, aby se chovali v souladu s tím, co se od nich očekává. Pokud je společností přijatelnější, aby ženy vyhledávaly podporu a vyjadřovaly pocity, mohou se v této situaci cítit pohodlněji a být spíše ochotné hledat kontakt s přáteli a blízkými. Muži, na druhou stranu, mohou cítit sociální tlak, aby se ukázali jako nezávislí a silní, což by mohlo vést k větší pravděpodobnosti izolace.

Podpora blízkého okolí

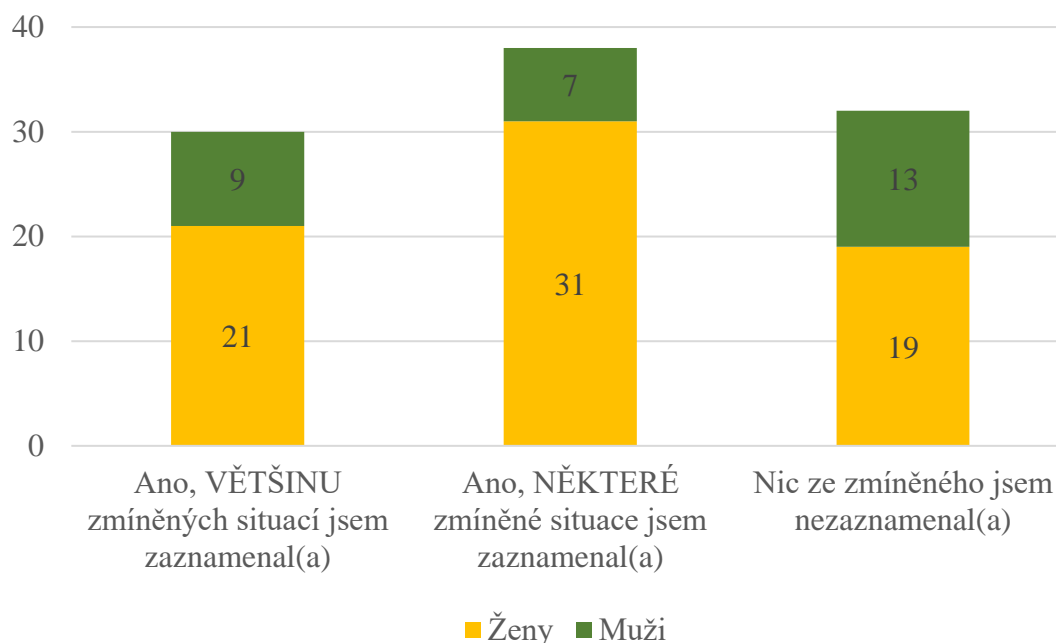
Graf 9: Percipovaná podpora od okolí během odloučení rodičů dle pohlaví

Respondenti odpovídali na tři možné úrovně podpory: pozitivní, průměrná a negativní. Čtvrtá kategorie, „Nemohu si pamatovat“, byla pro ty, kteří si nemohou své pocity vzhledem k nízkému věku, ve kterém došlo k odloučení rodičů, vybavit. Těchto osob bylo 27 (27 %).

Pozitivní vnímání podpory znamená, že dotyčná osoba se cítila podporována svým okolím, okolí se jí snažilo pomoci a porozumět jí. Ze 73 osob takto situaci vnímá pouze 17 respondentů (17 %) – 13 žen (13 %) a 4 muži (4 %). Průměrné vnímání podpory znamená, že se někteří blízcí snažili, ale nemohli vždy porozumět situaci dotyčného. Takto popisuje situaci 35 respondentů (35 %) – 25 žen (25 %) a 10 mužů (10 %). Negativní vnímání podpory znamená, že se dotyční necítili dostatečně podporováni, nebyla jim poskytována dostatečná opora a pochopení. Takto odpovědělo 27 respondentů (27 %) – 18 žen (18 %) a 9 mužů (9 %).

Z výsledků je tedy zřejmé, že výraznější procento žen než mužů cítilo pozitivní podporu. To může naznačovat, že ženy jsou více zapojeny do sociálních sítí, které poskytují emocionální podporu, nebo že jsou ochotnější hledat a přijímat podporu od ostatních. Muži mohou být méně podporováni, což by mohlo odrážet kulturní tendence, které muže nevedou k vyhledávání podpory, nebo které společnost nepodporuje tak silně jako u žen.

Ekonomické problémy

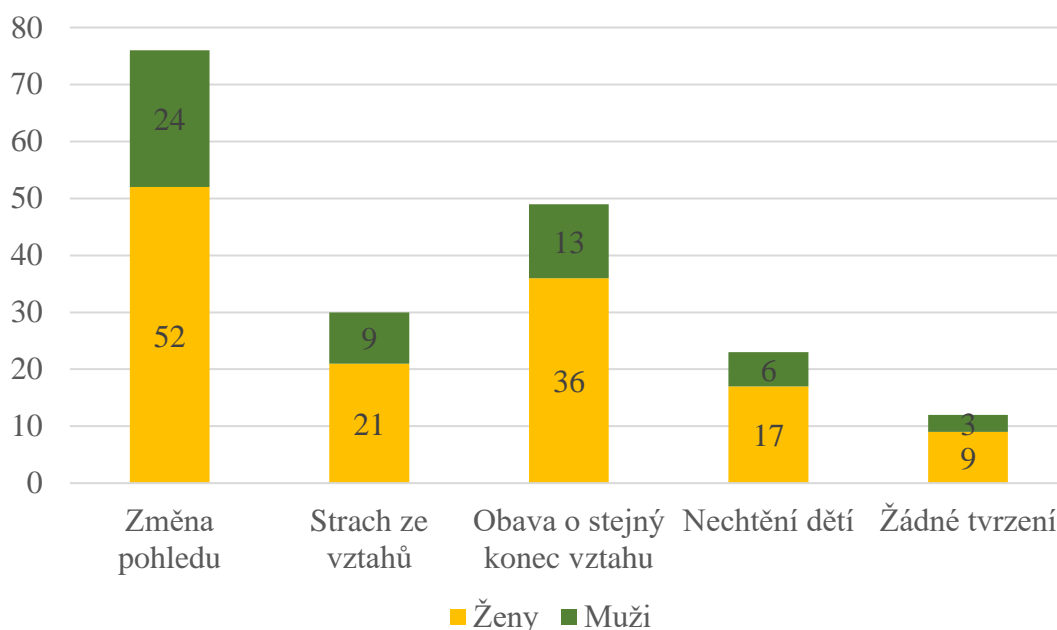

Graf 10: *Zaznamenané finanční problémy po odloučení rodičů a jejich struktura dle pohlaví*

Respondenti byli tázáni, zda po odloučení rodičů pozorovali problémy s financováním domácnosti. To znamená, že se objevily některé z následujících situací: přestěhování se do méně nákladného bydlení, rodiče změnili práci, aby měli více peněz, nemohli si dovolit stejné věci, jako když rodiče byli spolu, rodič si musel vzít půjčku, dotyčný si musel najít brigádu nebo měl menší kapesné.

Většinu zmíněných jevů zaznamenalo 30 respondentů (30 %) – 21 žen (21 %) a 9 mužů (9 %). Některé zmíněné jevy zaznamenalo 38 respondentů (38 %) – 31 žen (31 %) a 7 mužů (7 %). Výsledky ukazují, že větší procento žen než mužů pozorovalo jak většinu, tak některé z finančních problémů. To může naznačovat, že ženy mohou být citlivější ke změnám v domácnosti ovlivněné zhoršenou finanční situací nebo že jsou více zapojené do každodenních finančních operací v domácnosti, což je činí více si vědomé jakýchkoliv změn. Žádné problémy nezaznamenalo 32 respondentů (32 %). To může naznačovat, že v některých případech rozvod nemusí mít výrazný dopad na finanční stabilitu domácnosti, nebo že někteří lidé nejsou vůči finančním problémům tak vnímaví nebo je nevnímají jako přímý dopad odloučení rodičů. Výsledky mohou být ovlivněny také rozdíly ve finanční gramotnosti, přístupu k finančním zdrojům domácnosti a úrovni zodpovědnosti za domácnost, které mezi pohlavími mohou být rozdílné.

Ovlivněné vnímání partnerských a rodinných vztahů

Graf 11: Tvrzení související s vnímáním partnerských a rodinných vztahů, se kterými se respondenti ztotožňují a jejich struktura dle pohlaví

Graf znázorňuje odpovědi respondentů na otázku související s vnímáním partnerských a rodinných vztahů po odloučení rodičů. Dotyční byli požádáni, aby vybrali všechna tvrzení, která u sebe považují za pravdivá. Na výběr byly následující možnosti:

- „Po odloučení rodičů se můj pohled na to, jakým chci být jednou rodičem, změnil.“
- „Po odloučení rodičů mám strach z navazování partnerských vztahů.“
- „Bojím se, že mé vztahy skončí jako vztah rodičů.“
- „Vzhledem ke zkušenosti rodičů nechci mít vlastní děti, abych jim nezpůsobil(a) podobnou bolest, jakou jsem zažíval(a) já.“
- „Ani jedno z tvrzení u sebe nepovažuji za pravdivé.“

Pouze 12 osob (12 %) – 9 žen (9 %) a 3 muži (3 %) zvolilo možnost, že žádné z tvrzení u sebe nepovažují za pravdivé, což může znamenat, že nemají pocit, že by rozchod rodičů měl významný vliv na jejich pohled na vztahy nebo budoucí rodičovství.

Ze zbylých 88 respondentů 52 žen a 24 mužů uvedlo, že se po odloučení rodičů změnil jejich pohled na to, jakým chtějí být rodičem. Tyto výsledky mohou odrážet hluboký dopad, který má zkušenost s rozvodem rodičů na osobní představy o rodičovství a předání vzorců chování do další generace. Je tedy pravděpodobné, že respondenti nezažili takové dětství, jaké by si přáli a budou se snažit ho realizovat

alespoň pro své děti. Je také možné, že jedinci nesouzní s odloučením rodičů nebo s tím, jak jim (ne)byla situace vysvětlena, a v případě, že by ke stejné události došlo v dospělosti i v jejich partnerských vztazích, snažili by se potenciální dopady na své děti co nejvíce zmírnit.

Dále 36 žen a 13 mužů vyjádřilo strach z navazování partnerských vztahů, což může být vyjádřením tzv. anticipačního úzkostného přístupu, kdy jednotlivci předvídají negativní scénáře založené na minulých zkušenostech.

Celkem 21 žen a 9 mužů pocituje strach z toho, že jejich budoucí vztahy mohou skončit stejně jako vztahy jejich rodičů. Tyto obavy mohou být zvláště silné u těch, kteří byli přímými svědky rodinných neshod a rozchodů. Tyto zážitky mohou vést rovněž k obavám z dlouhodobých závazků, protože se jedinci bojí opakovaných vzorců, které zaznamenali v dětství.

Zkušenost s rozvodem rodičů může vést k obavám z opakování negativních rodinných vzorců. Ti, kteří se obávají, aby nezpůsobili svým budoucím dětem bolest podobnou té, kterou sami zažili, mohou přistupovat k myšlence rodičovství velmi opatrně, nebo se jí dokonce chtějí zcela vyhnout. S tímto tvrzením se ztotožnilo 9 žen a 6 mužů. Je také možné, že se tato nemalá část respondentů potýká s nízkým sebevědomím v důsledku odloučení rodičů a nevěří tak ve své potenciální dostatečné rodičovské schopnosti.

Z uvedených dat můžeme vyvodit, že zkušenost s odloučením rodičů má významný dopad na to, jak jednotlivci vnímají partnerské vztahy a rodičovství a jak k nim přistupují. Velký podíl respondentů, zejména žen, naznačuje, že tato zkušenost vedla ke změně jejich pohledů na potenciální budoucí rodičovství a vytváření partnerských vztahů. Obavy z opakování vzorců viděných u rodičů jsou patrné a mohou ovlivňovat jak navázání blízkých vztahů, tak i rozhodnutí o založení vlastní rodiny.

Pouze malá část mužů a žen se těmito obavami neřídí a nepovažují zkušenost s rozvodem rodičů za výrazně ovlivňující jejich osobní názory na vztahy a rodičovství.

Rozvod rodičů nepochybně ovlivňuje vnímání a postoje k vztahům a rodičovství, ale každý jedinec se s touto zkušeností vyrovnává jinak. Různorodé reakce naznačují, že osobní vývoj může být stejně ovlivněn dalšími aspekty života, jako jsou pohlaví, osobní odolnost, sociální podpora a míra negativních prožitků z odloučení rodičů. Přestože někteří mohou čelit obavám a nejistotám, jiní dokážou překonat rodinné vzorce a vytvářet zdravé, plnohodnotné vztahy.

3.4 Shrnutí výzkumného šetření

Kvantitativní výzkumné šetření provedené metodou dotazníku, provedené v únoru 2024, se zaměřilo na retrospektivní pohled dětí z neúplných rodin na psychosociální dopady, jež vznikly odloučením rodičů. Celkem 100 respondentů z neúplných rodin odpovídalo online formou na 13 otázek.

Analyzovaná data, ke kterým byly vytvořeny grafy, jsou vždy uváděny s rozdělením na uvedená pohlaví, což je klíčové pro následné srovnání prožívání obou pohlaví, což umožní potvrzení či vyvrácení hypotézy 4. Pro výzkumné šetření byl vytyčen cíl, kterým bylo z pohledu respondentů zjistit, s jakými dopady rozpadu rodiny se potýkali. Cíl byl vytyčen s ohledem na stanovený výzkumný problém: *Jaký je retrospektivní pohled dětí z neúplných rodin na dopady na ně samotné, jež vznikly z důvodu rozpadu rodiny?* Pro vyhodnocení výzkumného cíle je zapotřebí také potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy:

H1: Více než polovina dotázaných u sebe po rozpadu rodiny pozorovala problémy ve škole.

H2: Více než polovina dotázaných se necítila dostatečně sociálně a emočně podporována během a po rozchodu/rozvodu rodičů.

H3: Více než polovina dotázaných má za to, že negativní zkušenost z orientační rodiny ovlivnila jejich náhled na partnerský a rodinný život.

H4: Chlapci vykazují tendenci reagovat na rozpad rodiny negativněji než dívky.

Z výsledků šetření vyplývá, že z 88 osob, které v době odloučení rodičů navštěvovaly školské zařízení, se 38 z nich nesetkalo s žádnými problémy ve škole, což znamená, že dalších 50 osob problémy ve škole zaznamenalo. V tomto případě můžeme **H1 přijmout**, jelikož tyto problémy zaznamenalo 57 % respondentů, kteří školu navštěvovali v období během a po odloučení rodičů.

Data zobrazená ve dvou grafech (5 a 9) ukazují, že 51 % respondentů se během odloučení rodičů a po něm necítilo dostatečně podporováno svým blízkým okolím. Ačkoliv se nejedná o markantní rozdíl mezi zkoumanými skupinami, **H2 lze tímto potvrdit**.

Výsledky také prokazují, že 88 % respondentů se ztotožňuje s tvrzeními, která říkají, že vnímání partnerských vztahů respondenty a pohled na jejich budoucí rodinný život ovlivnila negativní zkušenost z orientační rodiny. **H3 je tímto potvrzena**.

Následující tabulka zobrazuje rozdíly mezi negativním prožíváním rozchodu rodičů žen a mužů. Interpretuji například výsledky grafu 3: odloučení rodičů považuje za spíše negativní 45,1 % žen a 65,5 % mužů. Z dat šesti analyzovaných grafů (3, 4, 5, 9, 10 a 11), z nichž je možné porovnat postoje žen a mužů k odloučení rodičů, vyplývá, že vzhledem k tomu, že ve čtyřech z šesti případů se u mužů projevuje větší tendence negativního prožívání rozchodu rodičů než u žen, **je možné H4 přijmout.**

	Hodnota negativního náhledu žen	Hodnota negativního náhledu mužů	Potvrzení H4
Graf 3	45,1 %	65,5 %	Ano
Graf 4	56,2 %	58,3 %	Ano
Graf 5	53,5 %	41,4 %	Ne
Graf 9	53,6 %	60 %	Ano
Graf 10	73,2 %	55,2 %	Ne
Graf 11	89,7 %	87,3 %	Ano

Tabulka 2: *Procentuální vyjádření negativního postoje k odloučení rodičů dle pohlaví*

Výzkum zaměřený na dopady rozpadu rodiny na děti přinesl podstatné poznatky respondentů, lze tedy říci, že cíl výzkumného šetření byl naplněn. Přesto je nutné přistupovat k výsledkům s určitou rezervou. Ačkoliv se všechny hypotézy potvrdily, je třeba vzít v úvahu, že limitem tohoto šetření je omezený a genderově nevyvážený vzorek 100 respondentů, z nichž 71 bylo žen a pouze 29 mužů. Tyto okolnosti mohou vést ke zkreslení výsledků a omezení jejich aplikovatelnosti na celkovou populaci. Výsledky přesto naznačují, že negativní zkušenosti dětí s rozchodem rodičů mohou mít dlouhodobý vliv na chování v rodinném a školním prostředí a na vnímání mezilidských vztahů, zdůrazňují také potřebu adekvátní emoční a sociální podpory od blízkého okolí respondentů. Zjištění týkající se většího negativního vnímání rozchodu rodičů u mužů naznačuje, že strategie zvládání stresu se mohou lišit v závislosti na pohlaví.

Abychom však lépe pochopili, jak rozchod rodičů ovlivňuje jedince z neúplných rodin, a mohli navrhnout možnosti intervence a podpůrných programů pro ty, kteří si tímto náročným obdobím procházejí, bylo by zapotřebí rozsáhlejšího výzkumu. Nové navržené šetření by mělo pracovat s více reprezentativním vzorkem, tzn. nejenom s mnohem větším výzkumným vzorkem, ale i s vyrovnaným zastoupením obou pohlaví, aby byla zajištěna větší uplatnitelnost výsledků. Nový a rozsáhlejší výzkum by také mohl pracovat s pohledem rodičů na dopady vzniku neúplné rodiny, tak jak bylo

prvotním záměrem tohoto šetření. Výsledky průzkumu doplněné o pohled rodičů by poskytly hlubší vhled do rodinné situace před rozchodem a po rozchodu, včetně informací o rozhodnutích a řešeních, které rodiče zvolili k zajištění pohody svých dětí. Pohledy obou stran by mohly poskytnout důležité informace pro terapeutické a poradenské služby, které by mohly lépe a účelněji řešit rodinné problémy a náročné situace.

Závěr

Bakalářská práce s názvem *Psychosociální dopady rozpadu rodiny na její členy* se v první kapitole zaměřila na rodinu jako sociální skupinu, poskytla srovnání několika definic rodiny z různých úhlů pohledu a z různých období. Dále se věnovala pojmům funkce a typologie rodiny a zabývala se charakteristikou současné české rodiny. Druhá kapitola se věnovala studiím, jež zkoumaly konkrétní dopady rozvodu/rozchodu rodičů na děti, ale také dopady na rodiče, kteří se ocitli v roli osamocenému vychovávajícího. Třetí kapitola, věnovaná empirickému šetření, se pokusila o zjištění pohledů dětí z neúplných rodin na dopady, které tato skutečnost přinesla.

Na základě analýzy odborné literatury a výzkumů zaměřených na tuto oblast a současně na základě vlastního empirického šetření je více než zřejmé, že vlivem rozpadu rodiny dochází k řadě následků v rovině emocionální, behaviorální, sociální, ekonomické, vzdělávací anebo kariérní. Toto tvrzení potvrzují čtyři přijaté hypotézy. Ve výsledcích šetření a přijatých hypotézách byl jasně prokázán významný vliv rozpadu rodiny na děti. Navzdory tomu je však zapotřebí si uvědomit, že pro některé z jedinců může být rozpad rodiny ve finále menším „zlem“ ve srovnání s životem v nefunkční rodině plné konfliktů a napětí. Tento pohled potvrzuje i fakt, že polovina respondentů vnímá rozvod nebo rozchod rodičů jako pozitivní událost, což naznačuje, že i když s sebou rozpad rodiny nese výzvy a obtíže, pro mnohé může představovat úlevu a novou šanci na klidnější a šťastnější život bez stálého napětí a neshod, které charakterizovaly předchozí rodinné prostředí. Tyto informace jsou připomenutím, že situace každého jedince je unikátní a že dopady rozpadu rodiny se mohou velmi lišit v závislosti na individuálních okolnostech a perspektivě zúčastněných.

Bakalářská práce a výsledky jejího průzkumu mohou sloužit jako základ pro další, rozšířenější šetření a pro zlepšení specifických programů a služeb podpory rodiny. Rozpad rodiny představuje komplexní výzvu, která vyžaduje multidisciplinární přístup, proto je zásadní, aby se společnost spolu s odborníky z různých odvětví soustředila na vytváření ucelených strategií, jež by řešily konkrétní potřeby samotných rodičů a jejich dětí, s cílem zmírnit negativní dopady a podpořit jejich psychosociální zdraví a schopnost přizpůsobit se novým okolnostem. Taková podpora je nezbytná pro minimalizaci negativních následků, pro podporu odolnosti a celkové spokojenosti dotčených rodin.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie*. Praha: Fortuna, 2001. 128 s. ISBN 80-7168-754-5.
- ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80-7066-534-3.
- DUNOVSKÝ, Jiří, DYTRYCH, Zdeněk, MATĚJČEK, Zdeněk et al. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9.
- FISCHER, Slavomil, ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: forenzněpsychologický rozbor vybraných sociálněpatologických jevů*. 3. rozš. a akt. vyd. Praha: Grada, 2024. 312 s. ISBN 978-80-271-5078-6.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Praha: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-731-5185-0.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Argo: Praha, 2013. 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1.
- GILLERNOVÁ, Ilona, KEBZA, Vladimír, RYMEŠ, Milan. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. 256 s. ISBN 978-80-247-2798-1.
- HINTNAUS, Ladislav. *Člověk a rodina – smysl a funkce rodiny: (anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 1998. 79 s. ISBN 80-7040-315-2.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. 2. akt. vyd. Praha: Grada, 2016. 256 s. ISBN 978-80-247-5326-3.
- JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada, 2012. 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2.
- KEATING, Daniel. Adolescent Cognition. In: LERNER, Richard, PETERSON Anne and BROOKS, Jeanne. *Encyclopedia of Adolescence*. New York: Garland, 1991. 1222 pp. ISBN 978-08-240-4378-0.
- KOPECKÁ, Ilona. *Psychologie 3. díl. Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2015. 268 s. ISBN 978-80-247-3877-2.

- KRAMER, Charles Henry. *Becoming a Family Therapist: Developing an Integrated Approach to Working with Families*. New York: Human Sciences Press, 1980. 256 pp. ISBN 0877054703.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-807-3673-833.
- KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 246 s. ISBN 978-80-7435-544-8.
- MÁROVÁ, Zdeňka, MATĚJČEK, Zdeněk, RADVANOVÁ, Senta. *Výchova dětí v neúplné rodině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. 120 s. ISBN 14-504-77.
- MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém nebo po zlém*. Praha: Portál, 2000. 110 s. ISBN 80-7178-486-9.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 3. vyd. Praha: Vyšehrad, 2018. 360 s. ISBN 978-80-7429-797-7.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upr. vyd. Praha: SLON, 2008. 324 s. ISBN 978-80-8642-987-8.
- MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. upr. vyd. Praha: SLON, 2002. 252 s. ISBN 80-86429-05-9.
- MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova Univerzita, 2008. 194 s. ISBN 978-80-210-4550-7.
- PARSONS, Talcott, BALES, Robert. *Family: Socialization and Interaction Process*. London: Routledge, 1956. 440 pp. ISBN: 9781315824307.
- PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. 1627 s. ISBN 80-7184-311-3.
- PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.
- PRŮCHA, Jan. *Pedagogický encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. 936 s. ISBN 978-80-7367-546-2.

- SHAFFER, David, KIPP, Katherine. *Developmental Psychology: Childhood and Adolescence*. Boston: Cengage Learning, 2012. 720 pp. ISBN 978-11-1183-452-4.
- SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-906-2.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2012. 219 s. ISBN 978-80-262-0217-2.
- ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. 2. akt. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2019. 368 s. ISBN 978-80-247-5511-3.
- ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 1993. 248 s. ISBN 978-80-246-4479-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie, LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2021. 544 s. ISBN 978-80-246-4961-0.
- VÝROST, Josef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Aplikovaná sociální psychologie I: Člověk a sociální instituce*. Praha: Portál, 1998. 383 s. ISBN 80-7178-269-6.
- WARSHAK, Richard. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, ISBN 80-7178-089-8

Internetové zdroje

- AMATO, Paul, KEITH, Bruce. Parental Divorce and the Well-Being of Children: A Meta Analysis. *Psychological Bulletin* [online]. 1991, vol. 110, no 1, pp. 26-46 [cit. 2024-3-20]. Available from: <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2F0033-2909.110.1.26>.
- AMATO, Paul. The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal of Marriage and Family* [online]. 2000, vol. 62, no 4, pp. 1269-1287 [cit. 2024-2-14]. Available from: <https://www.jstor.org/stable/1566735>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Počet sňatků a rozvodů v České republice. In: *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2020 [cit. 2024-1-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Rodiny a domácnosti: Čisté neúplné rodiny podle počtu dětí a hlavní příčiny neúplnosti rodin v roce 2019. In: *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2020 [cit. 2024-11-1]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/120583268/300002200137.pdf/63bc5c14-fcb3-4abf-9c61-56b59cda99c2?version=1.1>.

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Rozvody podle délky trvání manželství a počtu nezletilých dětí. In: *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2024-1-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/191186471/13006723c05.pdf/6a97348a-30b9-4f80-b148-cdb1507be63a?version=1.1>.
- FAGAN, Patrick, CHURCHILL, Aaron. *The Effects of Divorce on Children* [online]. Washington: Marriage & Religion Research Institute, 2012. 48 pp. [cit. 2024-2-14]. Available from: <https://marri.us/wp-content/uploads/The-Effects-of-Divorce-on-Children.pdf>.
- FURSTENBERG, Frank, KIERNAN, Kathleen. Delayed Parental Divorce: How Much Do Children Benefit. *Journal of Marriage and Family* [online]. 2001, vol. 63, no. 2, pp. 446-457 [cit. 2024-2-14]. Available from: <https://www.jstor.org/stable/3654604>.
- HEMO, David, ACOCK, Alan. The Impact of Divorce on Children. *Journal of Marriage and Family* [online]. 1988, vol. 50, no 3, pp. 619-648 [cit. 2024-3-20]. Available from: <https://www.jstor.org/stable/352634?origin=crossref>.
- HOUSE OF REPRESENTATIVES, STANDING COMMITTEE ON LEGAL AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS. *To Have and To Hold: Strategies to Strengthen Marriage and Relationships* [online]. Canberra: Parliament of Australia, 1998. 402 pp. [cit. 2024-2-16]. Available from: https://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/download/publications/taledpapers/6337/upload_pdf/HPP032016002788.pdf;fileType=application%2Fpdf#search=%22publications/taledpapers/6337%22.
- CHASE-LANDSDALE, Lindsay, CHERLIN, Andrew, KIERNAN, Kathleen. The Long-Term Effects of Parental Divorce on the Mental Health of Young Adults: A Developmental Perspective. *Child Development* [online]. 1995, vol. 66, no 6, pp. 1614-1634 [cit. 2024-3-20]. Available from: <https://www.jstor.org/stable/1131900?origin=crossref>.
- KUCHAŘOVÁ, Věra, BARVÍKOVÁ, Jana, HÖHNE, Sylva a kol. *Zpráva o rodině 2020* [online]. Praha: VÚPSV, v. v. i., 2020. 249 s. [cit. 2024-1-25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%9B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.
- METALORO, David. *Causes of Family Breakdown and its Effects on Children* [online]. Juba, 2015 [cit. 2024-2-14]. Available from: https://www.academia.edu/15312786/causes_of_family_breakdown_and_its_effects_on_children.

- POTTER, Daniel. Psychosocial Well-Being and the Relationship Between Divorce and Children's Academic Achievement. *Journal of Marriage and the Family* [online]. 2010, vol. 72, no. 4, pp. 933-946 [cit. 2024-2-14]. Available from: <https://www.jstor.org/stable/40864955>.
- ŘEHÁK, Jan. Výběr metodou sněhové koule. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2018 [cit. 2024-3-18]. Dostupné z https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%BDb%C4%9Br_metodou_sn%C4%9Bhov%C3%A9_koule.
- ŠANCE DĚTEM. Co nejčastěji trápí sólo rodiče. In: *YouTube* [online video]. 31.5. 2016 [cit. 2024-2-9]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=zNw-4-m8Krc>. Rozhovor s Eliškou Kodyšovou.
- ŠULOVÁ, Tereza. *Fenomén rozvodovosti a jeho dopady na představy mladých dospělých o rodině* [online]. Hradec Králové, 2017. 97 s. [cit. 2024-2-15]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/staxu8/21771374>. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.
- WALLERSTEIN, Judith. The Long-Term Effects of Divorce on Children: A Review. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* [online]. 1991, vol. 30, no. 3, pp. 349-360 [cit. 2024-3-20]. Available from: [https://www.jaacap.org/article/S0890-8567\(09\)64550-0/abstract](https://www.jaacap.org/article/S0890-8567(09)64550-0/abstract).
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 2024-11-1]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>.

Ostatní zdroje

- ELIÁŠOVÁ, Zuzana. Panelová diskuse na téma sociálně pedagogická analýza současné rodiny. In: *SOCIALIA 2023: Sociálně pedagogická analýza současné rodiny, mezinárodní konference SOCIALIA 2023, která proběhla ve dnech 11.-12.10.2023 na Univerzitě Hradec Králové*. [panelová diskuse]. Hradec Králové, 11.10.2023.

KRAUS, Blahoslav. Panelová diskuse na téma sociálně pedagogická analýza současné rodiny. In: *SOCIALIA 2023: Sociálně pedagogická analýza současné rodiny, mezinárodní konference SOCIALIA 2023, která proběhla ve dnech 11.-12.10.2023 na Univerzitě Hradec Králové*. [panelová diskuse]. Hradec Králové, 11.10.2023.

ZAVADIL, Miroslav. Panelová diskuse na téma sociálně pedagogická analýza současné rodiny. In: *SOCIALIA 2023: Sociálně pedagogická analýza současné rodiny, mezinárodní konference SOCIALIA 2023, která proběhla ve dnech 11.-12.10.2023 na Univerzitě Hradec Králové*. [panelová diskuse]. Hradec Králové, 11.10.2023.

Seznam objektů

Obrázek 1: Počet sňatků a rozvodů v České republice od roku 1918 do roku 2020...	16
Tabulka 1: Rysy tradiční, moderní a postmoderní rodiny.....	19
Tabulka 2: Procentuální vyjádření negativního postoje k odloučení rodičů dle pohlaví	48
Graf 1: Struktura výzkumného souboru dle pohlaví a stupně navštěvované školy.....	32
Graf 2: Věkové rozložení při odloučení rodičů podle pohlaví	33
Graf 3: Percepce odloučení rodičů respondenty podle pohlaví.....	35
Graf 4: Zaznamenané problémy respondentů ve škole dětí po odloučení rodičů rozdělené podle pohlaví	38
Graf 5: Vnímání dostatečnosti emocionální podpory od rodičů během a po jejich odloučení podle pohlaví.....	39
Graf 6: Možnost pravidelného kontaktu s oběma rodiči po jejich rozchodu dle pohlaví	40
Graf 7: Využití odborné pomoci po odloučení rodičů rozdělené dle pohlaví	41
Graf 8: Vyhledávání sociální opory vs. izolace u respondentů po odloučení rodičů dle pohlaví	42
Graf 9: Percipovaná podpora od okolí během odloučení rodičů dle pohlaví	43
Graf 10: Zaznamenané finanční problémy po odloučení rodičů a jejich struktura dle pohlaví	44
Graf 11: Tvzení související s vnímáním partnerských a rodinných vztahů, se kterými se respondenti ztotožňují a jejich struktura dle pohlaví.....	45

Příloha

Znění dotazníku

Vážená respondentko, vážený respondente,

jsem studentkou oboru Sociální patologie a prevence Univerzity Hradec Králové a ráda bych Vás touto cestou požádala o vyplnění následujícího dotazníku, jehož výsledky budou použity v bakalářské práci nesoucí název *Psychosociální dopady rozpadu rodiny na její členy*.

Jestliže v průběhu vyplňování zjistíte, že si období odloučení Vašich rodičů příliš **nevybavujete**, neváhejte dotazník **opustit**. Pro mé vyhodnocení to bude hodnotnější, než nerelevantní odpovědi.

Dotazník je zcela **anonymní** a je koncipovaný pro žáky a studenty, jejichž rodiče se rozvedli nebo rozešli, pokud tedy **nejste z neúplné rodiny, dotazník nevyplňujte**. Budete-li mít k tématu nebo dotazníku jakékoli připomínky, na jeho konci je pro to vyhrazený prostor.

Předem děkuji za Váš čas.

Mejstříková Nicola

Jste z neúplné rodiny?

Neúplná rodina je taková rodina, která se skládá z jednoho rodiče a jeho dětí. Tato forma rodiny vzniká v důsledku různých faktorů, jako jsou rozvod, odloučení, nebo smrt jednoho z rodičů.

Ano

Ne

Došlo k rozpadu rodiny v důsledku úmrtí jednoho z rodičů?

Ano

Ne

Uved'te své pohlaví/gender

- Žena
- Muž
- Jiné:

Uved'te na jaké škole momentálně studujete?

- Střední škola
- Vysoká škola

Kolik Vám bylo let, když došlo k odloučení rodičů?

- 0–3
- 4–6
- 7–11
- 12–15
- 16–19
- 20+

Považujete odloučení Vašich rodičů za událost...

- Pozitivní
- Spíše pozitivní
- Spíše negativní
- Negativní

Uved'te stručně hlavní důvod Vaší odpovědi na předchozí otázku

(Např. Rozvod/rozchod rodičů považuji za pozitivní událost, jelikož se přestali hádat a byla doma lepší atmosféra.; Rozvod/rozchod rodičů považuji za negativní událost, protože s tátou nemohu trávit tolik času jako dříve.)

Můžete uvést, jaké problémy jste u sebe po rozvodu/rozchodu rodičů pozoroval(a).

Můžete vybrat více možností.

- Chodil(a) jsem za školu
- Měl(a) jsem horší prospěch
- Ve škole jsem se necítil(a) dobře
- Měl(a) jsem problémy s vyučujícím
- Špatně se mi udržovala pozornost
- Nechoval(a) jsem se hezky ke svým spolužákům
- Byla jsem šikanovaná / Byl jsem šikanovaný od spolužáků
- Nepozoroval(a) jsem žádné problémy
- V době odloučení rodičů jsem nenavštěvoval(a) žádné školské zařízení.
- Jiné:

Cítíte, že jste měli dostatečnou emocionální podporu od svých rodičů během a po jejich rozvodu/rozchodu?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

Měl(a) jsem možnost udržovat pravidelný kontakt s oběma rodiči?

- Ano
- Ne
- Jiné:

Docházeli jste po odloučení rodičů k odborníkovi? (psycholog, rodinný terapeut, psychiatr, školní poradce, ...)

- Ano
- Ne, ale bylo mi to rodiči nabídnuto
- Ne

Měl(a) jste tendenci se během/po rozvodu/rozchodu rodičů uzavírat do sebe nebo naopak hledat větší sociální podporu?

- Byla jsem raději sama / Byl jsem raději sám
- Vyhovovalo mi být s přáteli a blízkými
- Nemohu si pamatovat vzhledem k mému nízkému věku, ve kterém došlo k odloučení rodičů
- Jiné:

Jak jste vnímal(a) podporu od rodiny, přátel a dalších lidí ve Vašem okolí během rozvodu/rozchodu?

- Pozitivně (cítil(a) jsem se podporován/a svým okolím, snažili se mi pomoci a porozumět mi)
- Průměrně (někteří se snažili, ale nemohli vždy porozumět mé situaci)
- Negativně (necítil(a) jsem se dostatečně podporován(a), nebyla mi poskytována dostatečná opora a pochopení od mých blízkých)
- Nemohu si pamatovat vzhledem k mému nízkému věku, ve kterém došlo k odloučení rodičů.

Pozoroval(a) jste problémy s financováním domácnosti po odloučení rodičů?

(Tzn. že se objevily některé z následujících situací: přestěhovali jsme se do méně nákladného bydlení, rodiče změnili práci, aby měli více peněz, nemohli jsme si dovolit stejné věci, jako když rodiče byli spolu, musel(a) jste si najít brigádu, rodič si musel vzít půjčku, měl(a) jsem menší kapesné apod.)

- Ano, VĚTŠINU výše zmíněných situací jsem zaznamenal(a)
- Ano, zaznamenal(a) jsem NĚKTERÉ výše zmíněné situace.
- Nic z výše zmíněného jsem nezaznamenal(a)
- Jiné:

Vyberte všechna tvrzení, který u sebe považujete za pravdivá:

- Po odloučení rodičů se můj pohled na to, jakým chci být jednou rodičem, změnil.
- Po odloučení rodičů mám strach z navazování partnerských vztahů.
- Bojím se, že mé vztahy skončí jako vztah rodičů.
- Vzhledem ke zkušenosti rodičů nechci mít vlastní děti, abych jim nezpůsobil(a) podobnou bolest, jakou jsem zažíval(a) já.
- Ani jedno z tvrzení u sebe nepovažuji za pravdivé.

Máte-li něco na srdci k tématu nebo dotazníku, zde je Váš prostor. DĚKUJI, že jste mi věnovali čas a vyplnili dotazník.